

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA**

Specialiosios pedagogikos (specializacija – logopedija) magistratūros studijų programa

Sandra Radavičienė

MIKČIOJIMO STIPRUMO IR MOKYKLINIO NERIMO RYŠYS

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovė -
doc. dr. Regina Ivoškuvienė*

2007

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta *teorinė* mikčiojimo įvertinimo ir mikčiojančių moksleivių nerimo faktorių *analizė*.

Iškelta *hipotezė*, kad mokyklinis nerimas priklauso nuo mikčiojimo rūšies ir mikčiojimo stiprumo, bei mikčiojimas neigiamai veikia mikčiojančiųjų mokyklinę adaptaciją, sukeldamas didesnę nei sklandžiai kalbančiųjų moksleivių nerimą.

Anketinės *apklausos metodu* buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas – iširti mikčiojančiųjų moksleivių mokyklinį nerimą.

Atlikta *statistinė* (aprašomoji dažnių, koreliacinė, grafinė, Chi – kvadrato kriterijaus) *duomenų analizė*.

Tyrime dalyvavo 57 mikčiojantys ir 81 sklandžiai kalbantys bendrojo lavinimo mokyklų 1-10 klasių moksleiviai.

Empirinėje dalyje nagrinėjami mikčiojančiųjų mokyklinė adaptacija, mokinių mokyklinio nerimo veiksniai, mikčiojimo pobūdis ir rūšis, mokyklinio nerimo lygiai priklausomai nuo mikčiojimo stiprumo.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Mikčiojimas neigiamai veikia mikčiojančiųjų mokyklinę adaptaciją, sukeldamas didesnę mokyklinį nerimą nei sklandžiai kalbantiems bendraamžiams.
2. Daugiau negu pusė mikčiojančiųjų moksleivių jaučia žymų mokyklinį nerimą. Nerimas ypač pasireiškia saviraiškos baime, baime nepateisinti lūkesčių, žinių tikrinimo baime.
3. Pasitvirtino hipotezė, kad mokyklinis nerimas priklauso nuo mikčiojimo rūšies ir mikčiojimo stiprumo.

Esminiai žodžiai: mikčiojimo įvertinimas, mikčiojimo stiprumas, mokyklinis nerimas, mokyklinė adaptacija.

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas.....	4
1 skyrius. MIKČIOJIMO IR NERIMO APŽVALGA	10
1.1. Mikčiojimo aiškinimo teorijos.....	10
1.2. Nerimo samprata	14
1.3. Mikčiojimo ir nerimo sąsajos	17
2 skyrius. MIKČIOJIMO ĮVERTINIMAS IR MOKYKLINIO NERIMO VEIKSNIAI....	22
2.1. Tyrimo metodika	22
2.2. Respondentai	24
2.3. Moksleivių mokyklinio nerimo apraiškos	28
2.4. Moksleivių mikčiojimo įvertinimas	46
2.5. Mokyklinio nerimo faktorių ir mikčiojimo stiprumo statistinės charakteristikos ...	58
Išvados	62
Literatūra	63
Summary	67
Priedai.....	68

IVADAS

Comins ir Marshall (2002), Kehoe (1999) ir kitų autorių duomenimis, pasaulyje mikčioja apie 2-3% vaikų. Mikčiojantys vaikai sudaro pusę visų mikčiojančiųjų. Lietuvoje mikčioja 3-4 % žmonių. Berniukų ir mergaičių santykis (3:1). Pasak Ivoškuvienės (1999) mikčiojimas dažniausiai apibrėžiamas kaip kalbėjimo ritmo sutrikimas. Tai sudėtingas komunikacinės kalbos funkcijos sutrikimas. Kitaip sakant, mikčiojama ne visada, o tik tose situacijose, kuriose kalba naudojama kaip bendravimo priemone. Mikčiojantis vaikas kalbėdamas jaudinasi, užsikerta, kartoja atskirus žodžio garsus ar skiemenis. Dažnai kalbėjimo nesklaidumus lydi nereikalingi lūpų, veido, galvos ir net galūnių judesiai.

Mikčiojimo problemą bando spręsti įvairių sričių specialistai: logopedai, psichologai, medikai, pedagogai ir kt. Logopedinės, psichologinės, medicininės, psicholingvistinės literatūros apie mikčiojimą analizė leidžia daryti išvadą, kad šio sutrikimo apibūdinimas ir įvertinimas nėra vienareikšmis. Sutrikimų klasifikacijoje sunku rasti mikčiojimui tinkamą vietą. Kokiai sutrikimų grupei mikčiojimas gali būti priskirtinas, dažniausiai priklauso nuo autoriaus subjektyvaus požiūrio į mikčiojimą sukeliančias priežastis ir eigą, į asmenybės ypatumus, į mikčiojančiojo elgesio ir emocijų sutrikimus ir nuo įsiklausymo į mikčiojančiųjų samprotavimus apie savo kalbėjimą, savęs vertinimą ir pan. (Ivoškuvienė, 1999).

Esama labai įvairių nuomonių apie mikčiojimo kilmę ir priežastis, kuriamos skirtingos teorijos, bandančios paaiškinti mikčiojimą.

Dalis autorių (Bloodstein, 1995; Makauskienė, 2004) mikčiojimą supranta kaip neurozę (logoneurozę), pažeidžiančią ne tik kalbą, bet ir visą psichinę veiklą. Ši teorija teigia: 1) mikčiojimas atsiranda psihogeninių faktorių įtakoje; 2) esant mikčiojimui, nėra nervinio audinio pažeidimo; 3) būna tokie periodai ir būsenos, kada mikčiojantieji nemikčioja; 4) mikčiojimas gali pranykti spontaniškai arba gydant. Manoma, jog mikčiojimas atsiranda dėl aukštosios nervinės veiklos dinamių mechanizmų nepakankamo veikimo. Ivoškuvienė (1999) teigia, kad logopedijoje mikčiojimas siejamas su psihologiniu-emociniu stresu, ir jo kilmė aiškinama remiantis Pavlovo teorija apie neurozę. Vakarų šalių specialistai mano, kad mikčiojimas yra neurofiziologinis sutrikimas. Remiantis pozitroninės tomografijos rezultatais buvo įrodyta, kad skiriasi mikčiojančiųjų ir sklaidžiai kalbančiųjų galvos smegenų pusrutulių dominavimas: kalbant mikčiojančiųjų dešinysis galvos smegenų pusrutulis yra aktyvesnis, o sklaidžiai kalbančių žmonių – kairysis. Tai gali būti kalbėjimo nesklaidumo priežastis. Atliekami ir genetiniai tyrimai bandant įrodyti, kad mikčiojimas

yra paveldimas. Pastarąjį dešimtmetį mikčiojimas siejamas su psichologiniu-emociniu stresu. Ivoškuvienės (1999) teigimu, mikčiojimo priežastimi laikoma psichinė trauma. Įvairūs emocijų pokyčiai sunkina mikčiojimą.

Ypatingą reikšmę mikčiojimui rasti ar stiprėti turi baimė. Van Riperis (2003) mano, kad mikčiojimo nėra ten, kur nėra mikčiojimo baimės. Tam tikrose situacijose mikčiojimas sukelia baimę, ir kuo labiau vaikas bijo, tuo stipriau mikčioja. Šis procesas vis tęsiasi. Jis pats save skatina mikčioti net ir tada, kai pirminės priežastys praranda svarbą. Vyksta grandininė reakcija.

Tyrėjai pateikia vis daugiau žinių apie mikčiojimą, galutinę mikčiojimą paaiškinanti teorija dar nesukurta, todėl labai sunku atlikti kalbėjimo tempo (Kelly, Conture, 1992), mikčiojimo sunkumo (Logan, Conture, 1997, Paden, Yari, 1996 ir kt.) tyrimus bei nekalbinių mikčiojimo požymių įvertinimą (Conture, Kelly, 1991).

Ivoškuvienės (1999) teigimu, Lietuvoje mikčiojimas suprantamas kaip kompleksinė problema, todėl mikčiojimui įveikti taikomi skirtingi metodai, kurių pasirinkimas priklauso nuo specialistų, besidominčių mikčiojimu, požiūrio į mikčiojimą, jo priežastis, mikčiojimo tipą ir pan. Gydytojai neurologai akcentuoja gydymą vaistais, psichologai – požiūrio į mikčiojimą keitimą, logopedai stengiasi parinkti jam priimtina įveikimo mikčiojimo metodą. Atsižvelgiant į mikčiojimo etiologiją (neurozinis, panašus į neurozinį, organinis), akcentuojama sklandaus kalbėjimo ugdymo technikos ar kalbos komunikacijos ugdymas, nevengimo terapija ir kt.

Yaruss (1998), analizuodamas pagalbos mikčiojantiems moksleiviams strategiją, pabrėžia, kad svarbu įvertinti “visą” mikčiojimą ir teikti pagalbą atsižvelgiant į visus mikčiojimo struktūros komponentus (Ivoškuvienė, Makauskienė, 2006).

1990 metais Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, iš Vakarų šalių, kartu su integracijos idėjomis, į ją ėmė sparčiai skverbtis ir naujos mikčiojimą aiškinančios teorijos, mikčiojimo įvertinimo sistemos, metodikos, padedančios įveikti mikčiojimą. Pavieniais bandymais pradėtas mikčiojimo įvertinimas nėra įsitvirtinęs, nes neturėjo aiškaus metodologinio bei teorinio pagrindo.

Socialinis tyrimo aktualumas. Mikčiojimas yra vienas sudėtingiausių kalbėjimo sutrikimų, kuris sunkiai įveikiamas ir sukelia daug psichologinių problemų. Pagrindinis mikčiojimo sunkumas pasireiškia socialinių santykių sferoje. Pradėjusį lankyti mokyklą mikčiojantį vaiką veikia nauja aplinka, nepažįstami žmonės, mokytojai, bendraamžiai. Tyrimais įrodyta, kad patekęs į didesnę referentinę grupę mikčiojantysis patiria stresą. Vaikui nebeskiriama tiek dėmesio, kaip buvo iki šiol šeimoje, neišvengiamai tenka bendrauti su draugais, mokytojais, susiduria su neigiama aplinkinių

reakcija, varžosi dėl savo kalbos, siekia nusišlepti savo mikčiojimą, jaučiasi pažemintas, kenčia dėl bejėgiškumo, nepilnavertiškumo, gėdos. Nerimo apimtas vaikas yra susirūpinęs dėl galimos grėsmės ar nesėkmės. Mokykloje mikčiojantį vaiką vargina socialinio nerimo sutrikimas. Svetimų asmenų saugojimasis ir tam tikras socialinio būgštavimo ar nerimo laipsnis yra normalus vaikystėje, kai vaikai susiduria su naujomis, svetimomis ar socialiai gąsdinančiomis situacijomis. Priešingai, mikčiojantiems vaikams pasireiškiantis socialinis nerimas kamuoja nuolat ir laikui bėgant perauga į savęs nuvertinimą socialiniame kontekste. Mikčiojimas, sunkindamas vaiko ar suaugusiojo kalbinį bendravimą su aplinkiniais, išskirdamas jį iš normaliai kalbančių bendraamžių, neigiamai veikia asmenybę, todėl labai svarbu savalaikė ir profesionali logopedo (psichologo, pedagogo) pagalba, padedanti įveikti šį kalbos sutrikimą. Ivoškuvienė (1999) nurodo, kad savo nesklандаus kalbėjimo supratimas, nesėkmingi bandymai savarankiškai juo atsikratyti, mikčiojančiojo psichikoje palieka pakitimus: baimę kalbėti, nedrašumą, siekimą atsiskirti nuo kitų, slogią nuotaiką, nuolatinį sielvartą dėl mikčiojimo.

Ivoškuvienės, Makauskienės (2006) teigimu, mikčiojantieji dažnai susiduria su specifiniais bendravimo sunkumais. Autorės remiasi Hayhow (1999) tyrimais kurie parodė, kad neigiamos mikčiojimo pasekmės išryškėja ankstyvame amžiuje. Apie 56% apklausoje dalyvavusiųjų mikčiojančiųjų nurodė, kad kalbėjimo sunkumai daugiausia neigiamai veikė, kai jie mokėsi mokykloje. Pateikti duomenys parodė, kad 83% respondentų mokykloje buvo erzunami dėl mikčiojimo ir tai turėjo neigiamas pasekmes jų savęs vertinimui bei tarpasmeniniams santykiams.

Mokslinis tyrimo aktualumas. Tikslus mikčiojimo ir mikčiojančiųjų įvertinimas aktualūs ne tik praktiniu, bet ir moksliniu aspektais, nes sudaro galimybę koreguoti ir optimizuoti mikčiojimo įveikimo procesą. Bloodstein (1995) teigia, kad mikčiojimo stiprumo nustatymas, mikčiojančiojo emocijų sutrikimų tyrimai leidžia šalinimo metodikose numatyti konkrečias darbo formas su šeimos nariais, bendraamžiais, mokytojais, pačiam mikčiojančiajam padedant įvertinti ar keisti stresines situacijas. Šio pobūdžio tyrimai senokai vykdomi JAV, Austrijoje, Vokietijoje. Naujausios Vakarų šalių mikčiojimo matavimo metodikos paremtos trimis mikčiojimo matais. Du iš jų yra biheivoristiniai (mikčiojimo greitis ir dažnumas) ir vienas nebiheivoristinis (mikčiojimo stiprumo nustatymas).

Onslow & Packman (2003) teigia, kad tikslus mikčiojimo ir mikčiojančiųjų įvertinimas ir mikčiojimo matavimas leidžia nustatyti problemos rimtumą, sukurti individualias mikčiojimo įveikimo metodikas, duodančias teigiamą efektą. Todėl labai svarbu naudoti naujus pasaulyje

taikomus mikčiojimo įvertinimo ir matavimo metodus, siekiant padėti mikčiojantiems tapti kiek įmanoma sėkmingai bendraujančiais.

Tyrimo problemą ir jo aktualumą lemia tai, kad nėra nagrinėti ryšiai ir sąveika tarp mikčiojimo ir nerimo pasireiškimo.

Tyrimo objektas – mikčiojimo stiprumo ir mokyklinio nerimo ryšys.

Hipotezės. Tikėtina, kad:

- mokyklinis nerimas priklauso nuo mikčiojimo rūšies ir mikčiojimo stiprumo, o mikčiojimas skatina nerimo atsiradimą ir atvirkščiai.
- mikčiojimas neigiamai veikia mikčiojančiųjų mokyklinę adaptaciją, sukeldamas didesnę nei kitų (sklandžiai kalbančių) moksleivių nerimą.

Tyrimo tikslas – įvertinti mokinių mikčiojimo ir nerimo ryšį.

Uždaviniai:

1. Aptarti įvairias mikčiojimo ir nerimo aiškinimo teorijas.
2. Įvertinti mikčiojančiųjų nesklandų kalbėjimą.
3. Palyginti mikčiojančių ir sklandžiai kalbančių moksleivių mokyklinio nerimo ypatumus.
4. Nustatyti mikčiojimo stiprumo bei mokyklinio nerimo tarpusavio ryšius.

Respondentai. Tyrimo imtį sudaro įvairių Šiaulių miesto ir Šiaulių rajono bendrojo lavinimo mokyklų 1-10 klasių mokiniai. Iš viso tyrime dalyvavo 138 mokiniai. Respondentai buvo suskirstyti į dvi grupes: pagrindinė grupė – 57 mikčiojantys mokiniai; kontrolinė grupė – 81 to paties amžiaus sklandžiai kalbantys mokiniai.

Tyrimo metodologija ir metodai. Šio tyrimo metodologinis pagrindas – socialinė edukacinė specialiojo ugdymo kryptis, traktuojanti, kad ugdymas nėra atskiriamas nuo socialinės integracijos, šie socialiniai dariniai vertinami jų nesuliejant į vieną, tačiau tai tos pačios kompleksinės realybės dalys (Ruškus, 2003). Remiantis šiuo požiūriu tyrimu norėta išsiaiškinti, kokiais emociniais išgyvenimais pasižymi mikčiojantis vaikas. Kaip mokyklos aplinka veikia mikčiojimą.

Siekiant operacionalizuoti mikčiojimo konceptą ir teoriškai pagrįstą mikčiojančiųjų nerimą, naudotos teorinės (pedagoginės, psichologinės, sociologinės, metodologinės literatūros) analizės metodas.

Pirmame tyrimo etape standartizuoto tipo anketinės apklausos metodu buvo tirtas moksleivių mokyklinio nerimo apraiškos. Šiuo tikslu naudotasi B.Fillips testu (Pogov, 2001). Tiriamiesiems pateikti 58 uždaro tipo klausimai (teiginiai). Respondentai turėjo pažymėti tik tuos teiginius, kuriems pritaria.

Antrame etape % SS metodika (Onslow&Packman, 2003) buvo įvertintas mikčiojančių mokinių mikčiojimo stiprumas. Tiriamiesiems pateiktas 300 skiemenų tekstas. Mikčiojantys mokiniai turėjo jį perskaityti.

Gautiems tyrimo duomenims apdoroti, sisteminti, ir grafiškai vaizduoti naudota SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programinė įranga, Windows Microsoft Word ir Windows Microsoft Excel programos.

Pagrindinės sąvokos.

Baimė – emocija, kylanti biologiniam ar sociologiniam individo gyvenimui pavojingose situacijose, susijusi su tikru ar įsivaizduojamu pavojaus šaltiniu (Mayers, 2000).

Baimė nepateisinti lūkesčių – kitų nuomonės svarba vertinant savo pasiekimus, poelgius, nerimas laukiant įvertinimo (Pogov, 2001).

Bendras nerimas – emocinė būklė, susijusi į įvairiomis vaiko dalyvavimo mokyklos gyvenime formomis (Pogov, 2001).

Emocija – tam tikru metu kylantys išgyvenimai, kurie parodo, kaip individas vertina situaciją, susijusią su jo poreikių tenkinimu (Psichologijos žodynas, 1993).

Frustruotas sėkmės poreikis – nepalankus emocinis fonas, trukdantis susiformuoti savo sėkmės aukštų rezultatų siekimo poreikiui (Pogov, 2001).

Interakcija – komunikacijos savybė – žmogaus gebėjimas suvokti, kuo jį laiko bendravimo partneris ar grupė, ir pagal tai atitinkamai reguliuoti savo veiksmus (Psichologijos žodynas, 1993).

Logofobija – kalbėjimo baimė (Psichologijos žodynas, 1993).

Logoneurozė – kalbos sutrikimas – mikčiojimas (Psichologijos žodynas, 1993).

Mikčiojimas – kalbėjimo ritmo sutrikimas, pasireiškiantis garsų bei skiemenų pakartojimais (Ivoškuvienė, 1999).

Nerimas – žmogaus būseną, kuriai būdingas neapibrėžtas baimės, netikrumo, nepasitikėjimo jausmas, kylantis kurioje nors situacijoje (Gage, Berliner, 1994).

Neurozinis mikčiojimas – psichinės traumos sukeltas mikčiojimas (Ivoškuvienė, 1999).

Organinis mikčiojimas – mikčiojimas, atsiradęs dėl galvos smegenų pažeidimo (Ivoškuvienė, 1999).

Panašus į neurozės tipą mikčiojimas – mikčiojimas, kurio priežastis yra galvos smegenų displazija (Ivoškuvienė, 1999).

Referentinė grupė – reali ar įsivaizduojama socialinė bendrija (tėvai, bendraamžiai), į kurios normas, vertybes ir nuomones orientuojasi individas (Psichologijos žodynas, 1993).

Santykių su mokytojais problemos ir baimės – bendras neigiamas emocinis santykių su mokytojais fonas, trukdantis sėkmingai mokytis (Pogov, 2001).

Savigarba – pagarba sau pačiam, teigiamas savęs vertinimas, pasitikėjimas savimi (Psichologijos žodynas, 1993).

Savimonė – savęs išskyrimas iš aplinkos, savo santykio su pasauliu, savęs kaip asmenybės, savo poelgių, veikslių, minčių ir jausmų, norų ir interesų suvokimas ir vertinimas (Psichologijos žodynas, 1993).

Saviraiškos baimė – neigiamas emocinis situacijos išgyvenimas, susijęs su būtinybe atsiverti, pasirodyti, pademonstruoti savo galimybes (Pogov, 2001).

Socialinis stresas – emocinė būklė, kuriai esant kuriami vaiko socialiniai kontaktai su bendraamžiais (Pogov, 2001).

Stresas – žmogaus būseną, kylanti dėl įvairių ekstremalių poveikių (Psichologijos žodynas, 1993).

Žemas fiziologinis pasipriešinimas stresui – psichofiziologinės struktūros ypatybės, mažinančios vaiko prisitaikymą stresinėse situacijose (Pogov, 2001).

Žinių tikrinimo baimė – nerimo išgyvenimas žinių tikrinimo metu (Pogov, 2001).

Magistro darbo struktūra. Magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (63), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenimis iliustruota 21 lentelė, 26 paveikslai. Prieduose pateikiamas tyrimo metodikos bei duomenų apdorojimo aprašymas. Darbo apimtis – 68 puslapių.

1. MIKČIOJIMO IR NERIMO APŽVALGA

1.1. Mikčiojimo aiškinimo teorijos

Mikčiojimas yra sklandaus kalbėjimo sutrikimas, nulemtas keletos kartais glaudžiai tarpusavyje susijusių komponentų – lingvistinių, motorinių, emocinių, kognityvinių ir socialinių. Šių komponentų įvairovė leidžia daryti išvadą, kad mikčiojimas yra multidimensinis sutrikimas. Bohme (1997), Ivoškuvienė (2003), Ivoškuvienė, Makauskienė (2005). Iš to išplaukia įvairios mikčiojimo aiškinimo teorijos. Įvairių autorių Baumgartner (1999), Ivoškuvienė (2000), Yaruss (1998), Guitar ir kt. (2003), Webster (1993), Wright (2004) darbų analizė leidžia išskirti keletą mikčiojimo aiškinimo teorijų. **Neuropsichologinė teorija** teigia kad mikčiojimas yra kalbinės koordinacijos sutrikimas, kurį nulemia neadekvatus susijaudinimas ir neadekvačios reakcijos į susijaudinimą. Todėl nukenčia pilnavertis kalbinės veiklos programavimas, atsiranda kvėpavimo, tonacijos ir artikuliacijos koordinacijos sutrikimas. **Neurozių teorija** iš dalies sutampa su neuropsichologine teorija, nes atsiranda vidinis susijaudinimas, kuris sukelia kvėpavimo sutrikimus, balso aparato susilpnėjimą ir kalbėjimo sklandumo pablogėjimą. **Individualios psichologijos** teorija teigia kad mikčiojimas yra tikslingas ir dėl to subjektyviai naudingas elgesys, nesąmoningai padedantis mikčiojančiajam apsaugoti savo gyvenimo tikslus ir išlaikyti prioritėtines sritis. **Psicholingvistinės teorijos** esmė kad mikčiojantiesiems būdingi ne tik užsikirtimai, pasireiškiantys kartojimu, garsų tęsimu, blokavimu (negalėjimu pratarti tarti), bet būdingas kalbos neišsivystymas ar fonologinis sutrikimas. Todėl pedagoginėje psichologinėje klasifikacijoje jis įvardijamas kaip panašus į neurozinį mikčiojimas. **Aplinkos teorija**. Kartais ji dar įvardijama kaip psichologinė teorija. Pagal ją mikčiojimo pagrindinė priežastis yra psichologinis – socialinis faktorius, t.y. netinkamas šeimos narių elgesys su vaiku ir jo kalbėjimu. Kartais šeima nuolat kreipdama dėmesį į nesklاندų kalbėjimą padeda vaikui įsisąmoninti šį sutrikimą. **Organinė mikčiojimo aiškinimo teorija**. Jos esmė kad mikčiojimą nulemia organiniai centrinės nervų sistemos pažeidimai.

Braun (1999) atkreipia dėmesį į tai, kad lemiamas poveikis yra ne atskiri faktoriai, o jų visuma, kuri nulemia vaiko ir jo aplinkos interakcijos procesą. Autorius aiškina mikčiojimo faktorių modelį paprastai, jog organiniai, psicholingvistiniai, psichosocialiniai faktoriai susilieja į interakcinį

procesą tarp vaiko ir bendraujančio su juo, o visa tai nulemia mikčiojimą. Braun (1999) aiškina kiekvieną faktorių:

Organinius faktorius sudaro: sensomotorinė koordinacija, artikuliacija, psichologinis apkrovimas, kvėpavimas, balso išgavimas, genetinė dispozicija.

Psicholingvistinius faktorius sudaro: kalbėjimo raidos lygis, kalbėjimo galimybės, reikalavimai kalbėjimui.

Psichosocialinius faktorius sudaro: bendravimo partneriai, asmeninė savijauta, požiūris į mikčiojimą, baimė, neužtikrintumas, komunikacijos (bendravimo) atsakomybė, tėvų elgesys.

Per pastaruosius kelis dešimtmečius tvirtai įsigalėjo nuostata, kad mikčiojimas – multidimensinis sutrikimas. Böhme (1997), Healey ir kiti (2004) nurodo, kad mikčiojimo struktūroje išskiriami penki susiję komponentai: lingvistinis, motorinis, emocinis, kognityvinis ir socialinis.

Mikčiojimas yra daugybinių veiksnių nulemtas sutrikimas (Packman, Onslow, 2003). Mokslininkai apibūdina mikčiojimą kaip daugelio įgimtų ir aplinkos faktorių kombinacijos rezultata ir teigia, kad būtina įgimtų bei aplinkos faktorių sąveika. Nėra jokios abejonės, kad mikčiojimas yra daugiamačis sutrikimas ir, kad jo atsiradimą bei sunkumą įtakoja daug veiksnių.

Ivoškuvienė (1999) nurodo tokias mikčiojimo atsiradimo prielaidas: centrinės nervų sistemos nesubrendimas; audringa kalbėjimo raida; socialinės kalbėjimo ir kalbos plėtotės sąlygos; galvos smegenų pažeidimas ankstyvoje vaikystėje; paveldimumas.

Daug teorijų pažengė į priekį, aiškinamos mikčiojimo prigimtį ir priežastis, bet nė viena iš jų nėra patvirtinta ir įrodyta. Pastaruoju metu vakarų šalyse tęsiamas reikšmingas mokslinis tyrimas, siekiant išaiškinti galimą neurologinį pakenkimą, vieno pusrutulio dominavimą ir kitus veiksnius, kurie gali būti kalbos raumenų koordinacijos sutrikimo, o kartu ir mikčiojimo priežastimi.

Webster (1993) pateikia tris pagrindinius teiginius, padedančius išsiaiškinti, kas vyksta mikčiojančių žmonių smegenyse:

- mikčiojančiųjų kalbos motorinio nervo valdymo mechanizmai lokalizuoti kairiajame pusrutulyje, kaip ir nemikčiojančių;
- mikčiojančiųjų kalbos motorinio nervo valdymo kairiojo pusrutulio mechanizmai yra jautrūs kitos tuo pat metu vykstančios smegenų veiklos interferencijai (slopinimui);
- mikčiojančių žmonių kairiojo pusrutulio aktyvumo stoka.

Guitar (2003) pateikia fizinio blokavimo ciklą, kuomet baimė lydi blokavimo, kaltės, gėdos, neapykantos sau, vengimo mechanizmus. Pagrindinė fizinė mikčiojimo priežastis yra diafragma.

Tačiau čia dalyvauja ir kitos struktūros, daugiausia – balso klostės ir artikuliacijos aparatas. Po atliktų stebėjimų paaiškėjo, kad viskas vyksta tokiu ciklu:

- diafragma susitraukia dėl baimės, tokiu būdu sumažindama arba visai sustabdydama oro srautą;
- tai, savo ruožtu, sumažina slėgį žemiau balso klosčių taip, kad balso klostės nebegali virpėti, nes norint tarti garsą, slėgis balso klosčių apačioje turi būti didesnis nei atmosferos slėgis;
- balso klostės, greičiausiai automatiškai reaguodamos į sumažintą slėgį jų apačioje, tampa labiau įtemptos (tvirčiau susiglaudžia), kad atstatytų reikiamą slėgį.

Atlikus prieinamos literatūros analizę, galima daryti išvadą, kad mikčiojimas yra kompleksinis sutrikimas ir labai dažnai yra minimas ydingas ratas, į kurį pakliūva mikčiojantysis: mikčiojimas – baimė, vengimas – neapykanta, gėda, kaltė – mikčiojimas. Dauguma autorių bando skirtingai aiškinti mikčiojimo reiškinį, todėl egzistuoja įvairios mikčiojimo teorijos.

Pedagoginėje psichologinėje sutrikimų klasifikacijoje nurodomos tokios mikčiojimo rūšys: neurozinis (neurozės tipo), panašus į neurozinį ir organinis mikčiojimas.

- Neurozinį mikčiojimą sukelia psichinės traumos. Psichinė trauma ypač pavojinga intensyvaus vaiko kalbos plėtojimosi laikotarpiu.

Kai mikčiojimas yra neurozinis, vaikų sakytinė ir rašomoji kalba dažniausiai nesiskiria nuo normaliai kalbančių bendraamžių. Retkarčiais pasitaiko raidžių pakartojimai rašant. Vaikų atpasakojimai ir rašiniai emocionalūs, logiški.

- Panašūs į neurozės tipą mikčiojimo priežastis yra galvos smegenų displazija.

Mikčiojantiems organinė simptomatika pasireiškia patologine kalbos raida. Vaikai pradeda vėlai kalbėti. Jiems būdingi visi kalbos plėtotės sutrikimo požymiai (Ivoškuvienė, 2000).

- Organinis mikčiojimas atsiranda dėl galvos smegenų pažeidimo. Vaikai vėlai pradeda sėdėti, vaikščioti, kalbėti. Mikčiojimą dažnai išprovokuoja nuovargis, labai didelis kalbinis krūvis. Kalba sutrinka dėl įvairių traukulių artikuliacijos aparate. Kalbant dažnos sinkinezijos: veido, kaklo, pečių lanko raumenų trūkčiojimai, net rankų judesiai (Ivoškuvienė, 2000).

Literatūroje įgytam psichogeniniam mikčiojimui tenka kur kas mažiau dėmesio nei neurogeniniam mikčiojimui. Baumgartner (1999) panašų į neurozinį mikčiojimą vadina psichogeniniu, o organinį mikčiojimą – neurogeniniu. Faktai apie diagnozuotą psichopatologiją ar neuropatologiją labai naudingi nustatant mikčiojimo rūšį. Autorius pabrėžia, kad mikčiojančiojo neuropatologija nereiškia, kad jo mikčiojimas yra neurogeninis, o psichopatologijos buvimas neįrodo, kad jis yra psichogeninis. Neurogeniniai ir psichogeniniai sutrikimai dažnai eina kartu.

Todėl labai svarbu tiksliai identifikuoti šiuos sutrikimus. Baumgartner (1999) teigia, kad įgytą psichogeninį mikčiojimą galima nustatyti iš psichosocialinių veiksnių ir kalbėjimo sunkumų kombinacijos, kurie neatitinka simptomų, būdingų žinomiems neurogeniniams kalbėjimo sutrikimams.

- Neurogeninis mikčiojimas susijęs su įgytais neurologiniais sutrikimais – tai įgytas kalbėjimo sklandumo sutrikimas, pasireiškiantis pastebimais, nevalingais pakartojimais ar kalbos pratęsimais, kurie atsiranda ne dėl kalbos formulavimo ar psichinių problemų. (Baumgartner, 1999)

Žinomo neurogeninio komunikacinio sutrikimo nebuvimas dažniausiai siejamas su psichogeniniu mikčiojimu, o jo buvimas siejamas su neurogeniniu mikčiojimu.

Literatūros analizė leidžia daryti išvadą, kad mikčiojimo aiškinimo teorijos yra labai įvairios, todėl labai sunku vienareikšmiškai apibūdinti mikčiojimą.

Mokslinėje literatūroje mikčiojimas apibrėžiamas kaip kalbėjimas, kuriam būdingi garsų, skiemenų ir žodžių pakartojimai ar užtęsimai ar dažnesni dvejojimai ir pauzės, trikdančios ritmingą kalbą. Šios teorijos autoriai disritmišką kalbėjimą laiko sutrikimu tuomet, jei sunkumo laipsnis yra toks didelis, jog sutrinka kalbėjimo sklandumas.

Ivoškuvienė (1999) prieštarauja tokiai nuomonei teigdama, kad toks teiginys yra ydingas ir nepagrįstas. Mikčiojimo eiga rodo, kad sunkus mikčiojimo laipsnis (žymus mikčiojimas) išsirutulioja, kai laiku neatkreipus dėmesio į prasidedantį disritmišką kalbėjimą, nesuteikiama pagalba vaikui. Tik kartais mikčiojimas iš karto būna sunkus (žymus). Logopedijoje mikčiojimas apibrėžiamas kaip kalbėjimo tempo ir ritmo sutrikimas. Medicininėje literatūroje mikčiojimas įvardijamas kaip logoneurozė – kalbos neurozė. Hood (1997) cituodamas Johnson pažymi, kad mikčiojimas tai įspėjanti, kupina baimės, hipertoniškos vengimo reakcija. Hood (1997) cituodamas Ramig mikčiojimą apibrėžia kaip garsų, skiemenų ar žodžių pakartojimą, tylų ar vos girdimą tariamų garsų užtęsimą ar blokavimą. Šiai nuomonei pritaria Schneider ir Sandrieser (2002) teigdami, kad mikčiojimas – sutrikimas, pasižymintis specifiniais kalbėjimo nesklaidumais, t.y. žodžio dalių pakartojimais, blokavimais, tęsimais, susijusiais su kalbėjimo kontrolės nebuvimu.

Psichologinėje literatūroje mikčiojimas aiškinamas kaip sudėtingas kalbėjimo sutrikimas, Fraser (1998) teigimu, apimantis du aspektus: psichinį ir emocinį.

Dell (2000) teigia, kad mikčiojimo esmė – vengimas kalbėti. Šiai nuomonei pritaria Sheehan sakydamas, kad žmogus mikčios tol, kol apsimetinės, kad nemikčioja ir vengs kalbėti.

Goštautas, Makauskienė, Pilkauskienė (2002) mikčiojimą apibrėžia kaip kalbėjimo sutrikimą, pasireiškiantį artikuliacijos aparato įtempimu, nevalingais garsų, skiemenų kartojimais ar tęsimais.

Ivoškuvienė (1999) teigia, kad pagrindinis visų mikčiojimo rūšių požymis, yra kalbos organų traukuliai, atsirandantys išsakant mintis. Todėl mikčiojimą galima apibūdinti ir kaip diskordinacinį, traukulinio pobūdžio kalbėjimo sutrikimą, atsirandantį komunikacijos procese. Traukuliai kalbant atsiranda įvairiose periferinio kalbėjimo aparato dalyse.

Apibendrinant įvairių autorių mikčiojimo sąvokos aiškinimą, galima teigti, kad mikčiojimas – sudėtingas daugialypis sutrikimas, apimantis emocijų ir elgesio sutrikimus, neurozes, komunikacijos sutrikimus, nesklاندų kalbėjimą, kalbėjimo ritmo sutrikimus.

Pastarąjį dešimtmetį mokslininkai mikčiojimo priežastis grupuoja į genetines, organines, biochemines, psicholingvistines, socialines-psichologines.

Ivoškuvienė (1999), remdamasi Wirth duomenimis, teigia, kad paveldimas mikčiojimas realizuojasi tik esant nepalankioms vidinėms ar išorinėms sąlygoms. Autorė nurodo, kad paveldimumo nulemtą mikčiojimą neabejotinai skatina mėgdžiojimas. Genetinėms priežastims priskiriama displazija – galvos smegenų nepakankamas išsivystymas.

Kalbinėms priežastims, lemiančioms mikčiojimą Ivoškuvienė (2000) priskiria sulėtėjusią kalbos raidą, kalbos neišsivystymą ir fonologinius sutrikimus. Kai kurie autoriai tokią mikčiojimo teoriją vadina psicholingvistine.

Ivoškuvienės (1999) teigimu, socialinės-psichologinės priežastys – tai netinkamas elgesys su vaiku ir jo kalbėjimu. Richter (1990), atlikęs mikčiojančių vaikų anamnezinių analizę, pokalbių su tėvais, artimaisiais, pačiais vaikais įvertinimą, išskyrė keletą socialinių-psichologinių veiksnių, sunkinančių mikčiojimą: visas dėmesys vaikui, vaikas – centrinis asmuo šeimoje; visų vaiko užgaidų tenkinimas; tėvų meilės stoka; teigiamų emocijų trūkumas; tėvų dėmesio stoka gimus jaunesniam; nedarni šeima; viduje neharmoninga šeima; daug vaikų šeimoje; tėvų nesupratimas, kad vaikas turi kalbos problemų, ir nuolatinis jo „auklėjimas“.

Apibendrinant galima teigti, kad šiandien tyrėjai dar negali užtikrintai atsakyti į klausimą, kodėl vaikas mikčioja, bet pateikia daugelį veiksnių, kurie skatina šią rimtą problemą. Labiausiai kalbėjimo sklandumas sutrinka dėl nuolat besikeičiančių emocijų. Nerimas – emocinė būklė, veikianti mikčiojimą, todėl jis glaustai aptariamas.

Nerimo samprata

Gage, Berliner (1994) nerimą apibūdina kaip neapibrėžtą baimės, netikrumo, nepasitikėjimo būseną, kylančią kurioje nors situacijoje. Nuolat besikartojantis nerimas virsta nerimastingumu.

Medicinoje nerimas, baimė ar nerimo sindromas suprantamas kaip depresijos sindromas. Daubaras (1994) nerimą apibūdina kaip emociją, būtinai pasireiškiančią esant stresui. Nerimas ar nerimo būseną tam tikru momentu dažnai pasireiškia esant provokuojančiai stereotipinei aplinkai. Autorius išskiria kelis psichologinius nerimo simptomus: grėsmės ir baimės jausmas, dirglumas, panika, bloga nuojauta, siaubas, nerimavimas dėl smulkmenų, sumažėjusio dėmesio koncentracija, nesugebėjimas atsipalaiduoti.

Daugiau nei dešimt savarankiškų nerimo sutrikimų galima rasti tarptautinės statistinės ligų ir sveikatos klasifikacijos (TLK [ICO]-10, 1992) vadove.

Daubaras (1994) teigimu iš visų psichikos sutrikimų labiausiai paplitę nerimo sutrikimai.

Nerimas užima vieną svarbiausių vietų psichologijoje. Terminas „nerimas“ apima daugelį sutrikimų. Jam priskiriami fobiniai sutrikimai (žmogų kankina neracionali konkretaus objekto ar situacijos baimė), panikos priepuoliai (stiprus nerimo jautimas), potrauminiai stresiniai sutrikimai (baisių traumų, lydimų didžiulės kančios prisiminimais); įkyrios būsenos (galvojimas apie tą patį arba tų pačių veiksmų kartojimas); generalizuotas nerimas (žmogus daugiausia laiko nepaaiškinamą įtampą ir neramumą).

Daubaras (1994) nurodo, kad nerimo būsenai būdingos tam tikros fizinės ir psichinės reakcijos, elgesio pokyčiai. Nerimo reakcijos būna adaptyvios ir neadaptyvios. Adaptyvios nerimo reakcijos skatina veiklos produktyvumą. Neadaptyvios nerimo reakcijos sutrikdo žmogaus veiklą, jo ryšius su aplinkiniais. Situacinis nerimas atspindi žmogaus būseną tam tikru momentu, o nuolatinis nerimas virsta asmenybės bruožu – nerimastingumu. Nerimo būseną gali kilti kiekvienam, o nerimastingas žmogus nerimą jaučia pastoviai. Jis linkęs pervertinti pavojų, jautriai reaguoja į smulkmenas, dažnai atsiduria konfliktinėse situacijose, nuolat laukia, kad atsitiks kažkas nemalonaus.

Pastaruoju metu psichologai (Nasvytienė, 2005; Gudžinskienė, 2001) vaiko problemas kartais įvardija kaip internalias, akcentuojant emocijų stimuliuotą veiksmo kryptį: nusišalinti, pasitraukti iš stresinės situacijos, sugrįžti į save, apriboti aktyvumą.

Baimės jausmas apima fizinio ar psichologinio pavojaus situacijose. Priešingai nei nerimas, baimė visuomet turi savo objektą – vaikas ar suaugęs žmogus supranta, ko jis baiminasi. Nasvytienė (2005), cituodama žinomų vaikų nerimo ir baimių specialistą Marchą (1997) pabrėžia, kad nerimas ir baimės sutrikdo vaiko adaptaciją, įprastą gyvenseną. Turintys socialinę fobiją vaikai perdėtai susirūpinę autoprezentacija, bijo pasielgti ar pasakyti „ne taip“, būti atstumti, sukritikuoti ir pažeminti. Nasvytienė (2005), teigia, kad vaikų nerimo ir baimių etiologija nepakankamai ištirta. Nėra detalizuota biologinių veiksnių įtaka šioms problemoms atsirasti.

Nerimas, kaip emocinė būseną, susijusi su mokyklinio gyvenimo situacijomis, tirtas daugelio Lietuvos mokslininkų. Tyrimais įrodyta, kad nerimas – viena iš neigiamų emocijų tiesiogiai įtakojančių vaiko psichologinę savijautą mokykloje.

Gudžinskienės (2001) nuomone, šiandien vaikai gyvena nuolatinės įtampos ir nerimo laikotarpiu. (Kutkienė, 2000; Markovienė, 2001 ir kt.) nurodo, kad nežiūrint į mokinių ugdymą, remiantis humanistinės psichologijos principais didesnės dalies mokinių psichologinė savijauta nėra gera. Viena iš svarbiausių blogos savijautos priežasčių – mokinių patiriamas didelis nerimas (Pikūnas, Palujanskienė, 2000).

Dauguma (Martišauskienė, 2004; Kutkienė, Mažalskaitė, 1996; Stašinskienė, 1999) autorių vaiko neigiamai emocinei būsenai mokykloje apibrėžti vartoja mokyklinio nerimo sąvoką, o mokslininkams (Ališauskui, 2004; Markovienei, 2001; Gudžinskienei, 2001) artimesnė „mokyklinio nerimastingumo“ apibrėžtis. Kutkienė ir Mažalskaitė (1996) mokyklinį nerimą apibūdina kaip emocinę būseną, neapibrėžtą grėsmės jausmą, susijusį su išgyvenimu dėl mokymosi metu patirtų nesėkmių. Autorės nurodo tokias mokyklinio nerimo priežastis: santykiai su mokytoju, santykiai su bendraamžiais, savęs vertinimas, vertinimo sistema. Šios priežastys yra glaudžiai susijusios ir sudaro bendrą sistemą, vadinamą emociniu klimatu. Didelę reikšmę vaiko psichologinei būsenai turi psichologinis klimatas mokykloje. Sveikas emocinis klimatas padeda vaikui atsipalaiduoti, jaustis laimingu, turinčiu mokymosi motyvų ir linkusiu paklusti taisyklėms. Nesveikas emocinis klimatas sukelia vaikui įtampą, nervingumą, irzlumą, padidėja jo kritiškumas sau.

Beresnevičienė, Markovienė, Eidukevičius (1999), nagrinėję moksleivių psichologinę savijautą mokykloje bei mokyklinį nerimastingumą, pabrėžia, kad vaikų nerimastingumas stiprėja, tampa sunkiai koreguojamas. Minėti autoriai išskiria mokyklinio nerimastingumo atvejus, kurių priežastis – nepasitikėjimas savimi, menkavertiškumo jausmas bei neigiamas požiūris į mokytoją ir mokyklą.

Gudžinskienė (2001) mano, kad moksleivių mokyklinis nerimastingumas susijęs ne tik su emocine mokyklos aplinka, bet ir su šeima, jos sudėtimi, šeimos narių keliamais reikalavimais. Atlikus tyrimus įrodyta, kad šiuolaikiniai vaikai gyvena nuolatinės įtampos, nerimo, susvetimėjimo, materialinių vertybių ir patogumų klestėjimo laikotarpiu (Gudžinskienė, 2000; Bajorūnas, 1993). Vaikystės problemos gali tapti visą gyvenimą trunkančių didelių socialinių ir psichologinių sunkumų pranašais. Todėl, norint užkirsti kelią neurozėms, depresijoms ir pan., ypač svarbu laiku išsiaiškinti mokyklinio nerimastingumo priežastis ir jas pašalinti.

1.3. Mikčiojimo ir nerimo sąsajos

Mikčiojimas komunikacijos procese pasireiškia nevienodai. Mikčiojantysis skirtingai bendrauja su suaugusiais, artimaisiais, nepažįstamaisiais, su jaunesniais ir vyresniais už save vaikais, kolektyve. Nuo to, kaip mikčiojantysis jaučiasi kiekvienoje iš minėtų situacijų, neretai priklauso užsikirtimų sunkumas.

Howell (2000) pažymi, kad mikčiojantys moksleiviai, aiškiai suvokdami turintys kalbėjimo sutrikimą, kalbėdami jaučia stiprią baimę, nerimą. Kartais apskritai pradeda vengti kalbėti. Tokiu būdu kalbėjimo užsikirtimai skatina neigiamas emocijas, kurios lemia mikčiojimo stiprumą.

Fillozat (1999) emocijas apibūdina kaip fiziologinę žmogaus organizmo reakciją į dirginimą. Kepalaitės (1982) nuomone, emocijas lydi kai kurie organiniai pakitimai, apimantys visą organizmą. Mayers (2000) teigimu, priklausomai nuo to, ar įvykis vertinamas teigiamai ar neigiamai, išskiriamos teigiamos emocijos ir neigiamos emocijos.

Fillozat (1999) nurodo, kad kuomet yra patiriamos teigiamos emocijos, tuomet žmogus skatinamas priimti situaciją, ir kairiojo pusrutulio aktyvumas didėja. Ir priešingai, kuomet patiriamos neigiamos emocijos, kurios skatina žmogų atsitraukti, padidėja dešiniojo pusrutulio aktyvacija. Bloodstein (2005) teigia, kad (a) nerimas, susijęs su mikčiojimu, siejasi su dešiniojo pusrutulio aktyvacija, (b) dešinysis mikčiojančiųjų žmonių pusrutulis jau yra aktyvuotas, (c) ši aktyvacija, savo ruožtu, slopina kairiojo pusrutulio papildomą motorinę zoną, (d) slopinimas iššaukia mikčiojimą, ir (e) mikčiojimas sustiprina baimę ir nerimą atsidurti kalbinėje situacijoje. Kitaip tariant, numatoma pozityvi grįžtamojo ryšio sistema, kurioje mikčiojimo neurologija susikerta su mikčiojimo psichologija.

Mikčiojantiems žmonėms nerimo emocija turi nepaprastai didelę reikšmę. Įrodyta, kad stiprėjant nerimui, mikčiojimas taip pat sustiprėja. Howell (2000) teigimu nerimas apsunkina mikčiojančiųjų bendravimą, formuoja liguistą požiūrį į savo kalbą. Ivoškuvienė (1999) pažymi, kad neurologinio mikčiojimo atveju ryškėja neurologiniai asmenybės požymiai. Tokie žmonės yra jautrūs, irzlūs, kaprizingi.

Blood (2003) iškelia dvi hipotezes: a) mikčiojantiems žmonėms nerimas yra susijęs tik su veikla, kurioje reikalingas bendravimas; b) mikčiojimas yra generalizuoto nerimo pavyzdys. Pirma hipoteze teigia, jog nėra skirtumo tarp mikčiojančių ir sklandžiai kalbančių žmonių bendro nerimo

įvertinimo. Blood (2003) teigia, jog mikčiojančių žmonių nerimas yra susijęs tik su bendravimo baiminimusi ar negatyviu požiūriu. Pagal antrą hipotezę mikčiojantys žmonės labiau nerimauja ir stresuoja palyginti su nemikčiojančiais žmonėmis. Autorius nurodo, kad mikčiojantys žmonės pasižymi žymiai didesniu baimės lygiu situacijose, kurios reikalauja kalbėjimo, palyginus su nemikčiojančiais žmonėmis. Blood mano, jog mikčiojantieji pasižymi žymiai didesniu chronišku nerimu. Tyrėjai nurodo, jog mikčiojantieji yra daug socialiai nerimastingesni nei sklandžiai kalbantys, bet mažiau nerimastingi negu turintys socialinę fobiją žmonės. Apskritai mikčiojantieji pasižymi labai aukštu socialinio nerimo lygiu.

Mikčiojimui įveikti pasaulyje naudojamos įvairios metodikos. Paskutinį dešimtmetį taikomas mikčiojimo modifikavimo metodas, mokantis mikčiojantį įveikti nerimą, atsikratyti visų neigiamų emocijų.

Anot Wright (2004), pasirinkdamas šį metodą, asmuo pradeda valdyti savo mikčiojimą, o nerimo jausmas palaipsniui nyksta. Pasak Guitar (2003), įveikęs neigiamas su mikčiojimu susijusias emocijas, asmuo gali keisti savo mikčiojimo būdą, taip pat reakcijas į mikčiojimą. Pasak Bloodstein (1995), asmuo mokomas pripažinti savo problemą, stengiamasi sumažinti mikčiojimo nerimą.

Apibendrinant įvairių autorių nuomones, galima teigti, kad nerimas tiesiogiai veikia mikčiojimą. Fraser (1998) nurodo, jog ne tik nerimas, bet ir baimė siaubingai vargina ir beveik paralyžiuoja mikčiojančiojo mintis bei veiksmus.

Fraser (1998) teigia, kad mikčiojimo baimė kyla bijantis žodžių ar garsų, kai kurių asmenų, tam tikrų situacijų, kalbėjimosi telefonu, savo vardo sakymo. Atkreipęs dėmesį į savo sutrikdytą kalbėjimą, vaikas ima bijoti kalbėti. Van Riperis (1992) nurodo, kad stipri baimė sukelia kalbėjimo aparato raumenų įsitempimą, todėl pakinta mikčiojimo greitis, padidėja mikčiojimo stiprumo laipsnis, pakinta mikčiojimo dažnumas: kuo daugiau vaikas ar suaugęs mikčioja, tuo labiau bijo konkrečių žodžių, situacijų, kuo labiau jis bijo, tuo labiau mikčioja – kuo daugiau mikčioja, tuo stipriau jis kovoja su tuo. Kuo daugiau jis kovoja, tuo daugiau nesėkmių patiria, tuo didesnė jo baimė.

Ivoškuvienė (1999) teigia, kad baimė kalbėti, laiku nesuteikus pagalbos, stiprėja, formuojasi liguistas požiūris į kalbėjimą, menkavertiškumo jausmas, kartais pavirstantis agresyvumu ar uždarumu.

Guitar ir kt. (2003) baimes susijusias su mikčiojimu skirsto į keturias rūšis:

- sena mikčiojimo baimė. Tokia chroniška baimė neišnyksta per naktį. Ji išnyksta po to, kai mikčiojantysis įrodo, kad gali ją įveikti;
- sklandumo praradimo baimė;

- baimė būti suprastam kaip melagiui ar kvailam;
- pasikartojimo baimė.

Dalis (Yairi, 1999, Guitar ir kt., 2003) autorių mano, kad mikčiojantys žmonės patiria žymiai didesnę baimę negu nemikčiojantys.

Bloodstein (1995) teigimu, mikčiojantys žmonės neturi jokių ypatingų asmenybės savybių, be to, mikčiojimas nėra emocinis sutrikimas ar neurozė. Tačiau yra tam tikros asmenybės savybės, kurios daug dažnesnes tarp mikčiojančių žmonių negu tarp sklandžiai kalbančių. Tarp šių savybių ypač svarbios yra gėda, savimonė bei savigarba.

Pasak Schneider (2002), gėda susijusi su mikčiojimu atsiranda, kai iš mikčiojančio žmogaus tikimasi kalbėjimo bei sklandaus kalbėjimo ir jam nepavyksta. Mikčiojantys žmonės gėdą patiria įvairiose situacijose. Daugelis tiki, jog jie yra atsakingi už tai, jog jiems nesiseka sklandžiai kalbėti. Jie mano, kad mikčiojimą galima įveikti, bet jie nėra pakankamai stiprūs, kad tai padarytų (Bloodstein, 2005).

Svarbų vaidmenį šioje situacijoje vaidina mikčiojančiojo savimonė. Bloodstein (2005) teigia, jog mikčiojantys žmonės mažiau mikčioja, kai nekreipia tiek daug dėmesio į savo kalbą. Kuo daugiau pastangų individas deda, kad įveiktų ar išvengtų mikčiojimo, tuo sutrikimas sunkėja. Mikčiojantysis praranda pasitikėjimą savimi, teigiamą savęs vertinimą, pagarbą sau.

Savigarba yra hipotetinis konstruktas, kuris apima kognityvinius, elgesio ir afektyvinius komponentus. Savigarba reprezentuoja savęs suvokimą. Šis suvokimas yra formuojamas per savo asmeninių savybių vertinimą bei per kitų vertinimo internalizaciją. Makauskienė (2004) cituodama Jerome ir kt. (2002), teigia, kad yra nustatyta, jog aukšta savigarba yra susijusi su svaria akademinė bei socialine vaikų veikla. Ir priešingai, žemas savęs vertinimas yra susijęs su dauguma asmeninių bei socialinių rūpesčių, tokių kaip nesėkmės mokykloje, depresija, socialinis nerimas, prievarta ir pan. Makauskienė (2004) mano, kad teigiamas savęs vertinimas gali paskatinti įvairių gebėjimų raidą bei meistriškumą, o neigiamos emocijos nukreiptos į save gali išprovokuoti elgesį, kuris trukdo mikčiojančiajam siekti gyvenimo tikslų. Pozityvus požiūris į save gali paveikti kiekvieno vaiko jausmus, elgesį ir mintis. Kaip to pasekmė, atsiranda „aš“ efektyvumas, kuris padeda vaikui susidoroti su sunkiomis situacijomis naudojant savireguliaciją. Kadangi vaikai, turintys kalbos sutrikimų, dažnai susiduria su sunkumais atlikdami akademinės bei socialines užduotis, tai savigarbos vystymasis yra ypač svarbus, nes leidžia tokiems vaikams reguliuoti savo elgesį ir atkakliai vykdyti sunkias užduotis (Makauskienė, 2004).

Ivoškuvienė, Makauskienė (2006) nurodo, kad mikčiojantys vaikai mokykloje dažnai susiduria su įvairiais akademiniais bei socialiniais sunkumais. Dauguma mokyklinių užduočių yra

paremtos kalba, todėl kalbos sunkumų turintiems vaikams mokyklos aplinka pateikia daug sunkių išbandymų. Kadangi akademinė veikla ir socialinis statusas yra labai aukštai vertinamas mokyklinėje aplinkoje, tai suvokti sunkumai gali sumažinti savigarbą. Makauskienės (2004), teigimu, asmenybės savęs vertinimo formavimąsi daugiausiai lemia aplinkinių vertinimai. Tai ypač akivaizdu ankstyvaisiais asmenybės vystymosi tarpsniais, kai vaikai priima suaugusiųjų žmonių nuomonę, kaip vienintelę ir tinkamą. Autorė nurodo, kad neigiamiausią įtaką mikčiojančiam vaikui turi negatyvūs kitų žmonių vertinimai, kurie ugdo jo nepasitikėjimą savimi, ir neretai sukelia logofobiją - kalbėjimo baimę. Mikčiojantysis bijo jam sunkių garsų, žodžių, apskritai kalbėjimo, bendravimo. Kartais vaikai tyli ir netaria žodžio su „pavojingu“ garsu. Kiti pakeičia jį sinonimu ar net visai kitu žodžiu. Dėl logofobijos mikčiojantysis visą laiką galvoja apie artikuliaciją ir dėl to nukenčia kalbėjimo turinys. Baimė yra mikčiojančiųjų nekalbumo ir uždarumo, o kartais ir melo priežastis. Mikčiojantysis nuolat bijo mikčiojimo pasireiškimo, bijo, kad iš jo šaipysis, nesupras sakomos minties. Ima formuotis nepilnavertiškumo jausmas, nenoras bendrauti. Logofobija gali būti susijusi su sunkumais mokykloje: vaikas bijo klausti mokytojo, kas neaišku, nes bijo, jog iš jo pasijuoks bendraklasiai, bijo būti pakviestas atsakinėti ir pan. Pasak daugelio autorių, mikčiojančiojo psichiką neigiamai veikia nuolatinė mintis apie šį sutrikimą, todėl vaikas patiria stresą – ilgai trunkančią stipraus nerimo ir įtampos būseną. Mikčiojimą aiškinančios teorijos teigia, jog netikrumas ir mikčiojimo momento anticipacija yra kritiškas sutrikimo elementas (Bloodstein, 1995). Suvoktas netikrumas gali prisidėti prie suvokiamo streso, bejėgiškumo jausmo, kontrolės jausmo praradimo kalbant. Socialinės interakcijos situacijos kai kuriems mikčiojantiems žmonėms sukelia didelį stresą. Taip pat gali būti, jog netikrumas ir anticipacija gali prisidėti prie padidėjusio suvokto streso ir spaudimo esant tam tikrai kalbėjimo situacijai. Bloodstein (1995) teigia, kad mikčiojančių žmonių stresas susijęs tik su veikla, kurioje reikalingas bendravimas.

Kalbant apie mikčiojančių vaikų ir jų tėvų santykius, nustatyta, kad vaikai, patiriantys stresinius santykius, sunkiau prisitaiko prie naujos socialinės aplinkos, jiems sunku užmegzti teigiamus santykius, sunkiai jaučia priklausomybę arba rūpinasi kitais. Priešiška aplinka susijusi su elgesio disfunkcija, o paramą teikianti šeimos aplinka didina vaiko kompetenciją ir adaptaciją. Vaikai, kurių tėvai juos paremia, palankiai prisitaiko prie naujos socialinės aplinkos.

Ivoškuvienės, Makauskienės (2006) atliktos kokybinės mikčiojančiųjų apklausos duomenys rodo, kad moksleiviai patiria įvairių jų veiklą ir aktyvumą ribojančių sunkumų. Todėl labai svarbu, kad pedagogai drauge su logopedais sudarytų kuo palankesnes mokymosi sąlygas, padedančias sumažinti vaikų nerimą.

Minėtų autorių tyrimai, atlikti su mikčiojančiais moksleiviais rodo, kad mikčiojimas sukelia skausmingų išgyvenimų mikčiojantiems, jų tėvams ir pedagogams. Dažniausiai minimos nerimą keliančios situacijos: bendravimas su nepažįstamais, atsakinėjimas klasėje, dalyvavimas užklasiniuose renginiuose.

Goštautas, Pilkauskienė, Makauskienė (2002) teigia, kad mikčiojantys pradinukai stipriai išgyvena dėl kalbos problemų, varžosi naujose situacijose, bijo bendrauti, vengia kalbinių situacijų. Autoriai nurodo, kad padidėjęs nerimastingumas, neigiamai veikia pažintinės veiklos rezultatus, trukdo mikčiojančiam vaikui išreikšti savo gebėjimus.

Atlikta tyrimų, skirtų specialiųjų poreikių turinčių vaikų mokykliniam nerimui įvertinti (Ališauskas, 2004; Kaffemanienė, Ivoškutė, 2005).

Tyrimai (Ambrukaitis, 2002; Stankevičienė, 2002; Ambrukaitis, Ruškus, 2003) nurodo, kad specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintys moksleiviai jaučiasi ypatingesniais bendrojo lavinimo mokyklose, dėl to tampa lengviau pažeidžiamais, mažiau apsaugotais nuo galimų pažeminimų. Patirdami nerimą, jausdamiesi nesaugūs, moksleiviai tarsi „užsiblokuoja“, todėl labai svarbu, kad vaikai mokykloje būtų psichologiškai saugūs, kad būtų užkirstas kelias nerimui (Ališauskas, 2004).

Pastaruoju metu Lietuvoje atliekami tyrimai, kuriuose analizuojama moksleivių savijauta mokykloje bei mokyklinis nerimas. Tačiau tik nedidelė dalis tyrimų skirta mikčiojančių vaikų analogiškomis problemoms.

Pasaulio mokslininkai Howell (2000), Yari (1999) mano, kad mikčiojimui kritiški yra antri, penkti, septinti ir dvylikti gyvenimo metai, dėl tuo metu vykstančių brendimo ir socialinių procesų. Tyrimais įrodyta, kad pradėjus lankyti mokyklą mikčiojimas sustiprėja arba vėl pasikartoja. Viena iš priešasčių autoriai nurodo padidėjusį mokyklinį nerimą.

2. MOKSLEIVIŲ MIKČIOJIMO ĮVERTINIMAS IR MOKYKLINIO NERIMO VEIKSNIAI

2.1. Tyrimo metodika

Moksleivių mokyklinio nerimo apraiškos tirtos B. Fillips (Porov, 2001) testu (žr. 1 priedą). Juo vertinamas nerimo lygis pagal aštuonis faktorius: bendrą nerimą mokykloje, socialinį stresą, frustruotą sėkmės poreikį, saviraiškos baimę, žinių tikrinimo baimę, baimę nepateisinti lūkesčių, žemą fiziologinį pasipriešinimą stresui, problemas ir baimes, bendraujant su mokytojais. Tiriamiesiems pateikti 58 uždaro tipo klausimai bei instrukcija: „atidžiai perskaityk šiuos teiginius. Pažymėk atsakymus: + (taip), jei teiginys atitinka tavo savijautą mokykloje; - (ne) – jei teiginys tau netinka.

Apdorojant tyrimo rezultatų kiekybines reikšmes buvo skaičiuojami atsakymai, nesutampantys su šio testo raktu. Kiekvienas nesutapimas – nerimo rodiklis. Jei nesutampa daugiau kaip 50% atsakymų – mokyklinis nerimas padidėjęs, jei daugiau kaip 75% - žymus nerimas, jei mažiau kaip 50% - nežymus nerimas.

Rezultatų kokybinės reikšmės. Respondentų mokykliniam nerimui atskleisti buvo išskirti šie veiksniai: 1) *bendras nerimas*, išreiškiantis bendrą emocinę vaiko būklę, susijusią su įvairiomis jo dalyvavimo mokyklos gyvenime formomis (2, 4, 7, 12, 16, 21, 23, 26, 28, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58 klausimai); 2) *socialinis stresas*, išreiškiantis vaiko emocinę būklę, kuriai esant kuriami jo socialiniai kontaktai su bendraamžiais (5, 10, 15, 20, 24, 30, 33, 36, 39, 42, 44 klausimai); 3) *frustruotas sėkmės poreikis* – nepalanki emocinė aplinka, trukdanti susiformuoti savo sėkmės aukštų rezultatų siekimo poreikiui (1, 3, 6, 11, 17, 19, 25, 29, 32, 35, 38, 41, 43 klausimai); 4) *saviraiškos baimė* – neigiamas emocinis situacijos išgyvenimas susijęs su būtinybe atsiverti, pasirodyti, pademonstruoti savo galimybes (27, 31, 34, 37, 40, 45 klausimai); 5) *žinių tikrinimo baimė* – nerimo išgyvenimas žinių tikrinimo metu (2, 7, 12, 16, 21, 26 klausimai); 6) *baimė nepateisinti lūkesčių* – kitų nuomonės svarba vertinant savo pasiekimus, poelgius, nerimas laukiant įvertinimo (3, 8, 13, 17, 22 klausimai); 7) *žemas fiziologinis pasipriešinimas stresui* – psichofiziologinės struktūros ypatybės, mažinančios vaiko prisitaikymą stresinėse situacijose, bei

didinančios neadekvataus reagavimo į aplinkos stresorių tikimybę (9, 14, 18, 23, 28 klausimai); 8) *santykių su mokytojais problemos ir baimės* – bendras neigiamas emocinis santykių su mokytojais fonas, trukdantis sėkmingiau mokytis (2, 6, 11, 32, 35, 41, 44, 47 klausimai).

Moksleivių mikčiojimo stiprumui įvertinti naudota % SS metodika (Percentage of syllables stutterco) – sumikčiotų skiemenų procento matavimo metodika (Onslow & Packman, 2003). Mokiniam parinkti 300 skiemenų skirtingo sudėtingumo tekstai. 1 klasės mokiniai, mokantys skaityti, skaitė pasaką „Ropė“; 2-4 kl. mokiniai skaitė tekstą „Jaučio trobelė“; 5-7 kl. mokiniai skaitė tekstą „Išgelbėtas ūkininkas“; 8-10 kl. mokiniai – tekstą „Kaip atsirado žemė“ (žr. 2 priedą).

Rezultatų kokybinės reikšmės. Mikčiojimui įvertinti buvo fiksuojami:

- Mikčiojimo požymiai (traukuliai). Toniniai traukuliai buvo žymėti sutartiniu ženklu (~), kloniniai traukuliai žymėti (-) sutartiniu ženklu(žr. 4 priedą).
- Mikčiojimo rūšis (neurozinis, panašus į neurozinį, organinis). Mikčiojimo rūšis buvo fiksuojama pagal pateiktas pedagoginės psichologinės tarnybos išvadas.
- Mikčiojimo stiprumas (labai nestiprus, nestiprus, nuo nestipraus iki vidutinio, vidutinis, nuo vidutinio iki sunkaus, sunkus, labai sunkus). Mikčiojimo stiprumas buvo matuojamas pagal Jonhson skalę, orientuotą į 7 balų Likerto tipo skalę elgesiui matuoti. Kai kurie autoriai mikčiojimą įvardija kaip specifinį kalbėjimo elgesį, todėl šios skalės plačiai naudojamos kalbos patologijoje ir turi didelių privalumų matuojant mikčiojimą. Jos parodo bendrą mikčiojimo stiprumą.

0 – nėra mikčiojimo;

1 – labai nestiprus (nedidelis) (angl. *Very mild*) – mikčiojimas pasitaiko mažiau nei vienam procento tariamų skiemenų; labai mažai pasitaikančios reikšmingos įtampos; kalbos sklandumo stoka trunkanti mažiau nei viena sekundė; kalbos nesklaidumo pavyzdžiai nesudėtingi; nėra akivaizdžių kūno, rankų, kojų, galvos susijusių judesių;

2 – nedidelis (nestiprus) (angl. *Mild*) mikčiojimas nuo 1 iki 2 procentų visų skiemenų; įtampa vos matoma; labai mažai, jei bent keli kalbos nesklaidumai tęsiasi apie sekundę; kalbos nesklaidumo pavyzdžiai nesudėtingi; nekrentantys į akis kūno, rankų, kojų, galvos judesiai;

3 – nuo nedidelio (nestipraus) iki vidutinio (angl. *Mild to moderate*) – mikčiojama apie 2-5 proc. visų tariamų skiemenų atvejų; įtampa pastebima, bet neblaškanti; dauguma kalbos nesklaidumų nesitęsia daugiau nei vieną sekundę; kalbos nesklaidumo pavyzdžiai dažniausiai nesudėtingi; netrukduojantys judesiai;

4 – vidutinis (angl. *Moderate*) mikčiojama apie 5-8 proc. visų tariamų skiemenų atveju; įtampa tam retkarčiais trikdanti; kalbos nesklaidumai tęsiasi apie vieną sekundę; nesklaidumo pavyzdžiai charakterizuojami retkarčiais pasitaikančiais komplikuotais garsais ar veido grimasomis; retkarčiais trikdantys judesiai;

5 – nuo vidutinio iki sunkaus (angl. *Moderate to severe*) – mikčiojama apie 8-12 proc. visų tariamų skiemenų atveju; pastoviai pastebima įtampa; kalbos nesklaidumai tęsiasi apie 2 sekundes; keletą trikdančių garsų ir veido grimasų; keletą trikdančių judesių;

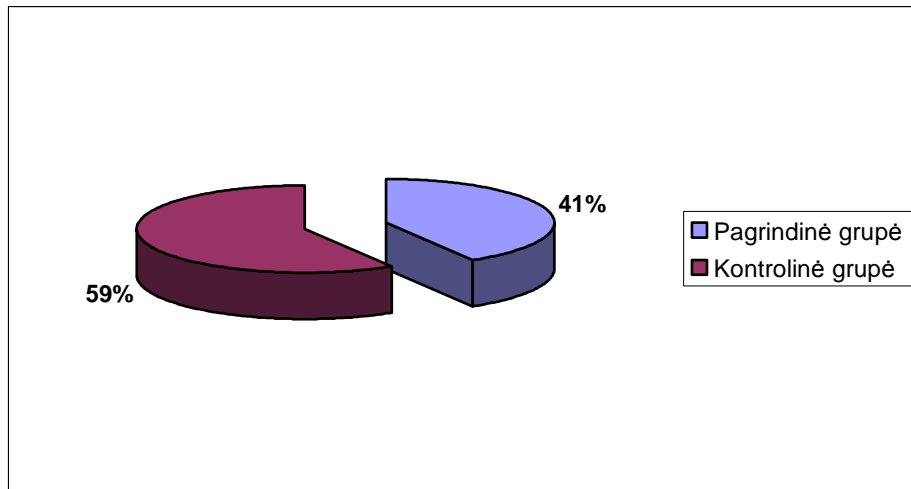
6 – sunkus (angl. *Severe*) – mikčiojama apie 12-25 proc. visų tariamų skiemenų atveju; pastoviai pastebima įtampa; kalbos nesklaidumai tęsiasi apie 3-4 sekundes; į akis krentantys trikdantys garsai ir veido grimasos; į akis krentantys trikdantys judesiai;

7 – labai sunkus (angl. *Very severe*) – mikčiojama daugiau nei 25 proc. visų tariamų skiemenų atveju; labai pastebima įtampa; kalbos nesklaidumai tęsiasi daugiau nei 4 sekundes; labai pastebimi (į akis krentantys) trikdantys garsai ir veido grimasos; labai pastebimi (į akis krentantys) trikdantys judesiai.

2.2. Respondentai

Tyrimo dalyvavo bendrojo lavinimo mokyklų 1-10 kl. moksleiviai. Tiriamųjų amžius 7-17m. Iš viso tyrime dalyvavo 138 respondentai iš Šiaulių miesto ir rajono mokyklų: Lieporių pradinės, Gegužių vidurinės, Juventos pagrindinės, Vinco Kudirkos pagrindinės, Aukštabalio pradinės, Aukštabalio vidurinės, „Sandoros“ pagrindinės, Romuvos pagrindinės, Zoknių pagrindinės, Rėkyvos pagrindinės, Vijolių vidurinės, Medelyno pagrindinės, Ragainės pagrindinės, Šalkauskio vidurinės, Lieporių vidurinės, Gytarių vidurinės ir Universiteto gimnazijos. Pagrindinė respondentų grupė – 57 mikčiojantys moksleiviai. Kontrolinė grupė – 81 to paties amžiaus moksleivis. Apklausa atlikta 2006m.

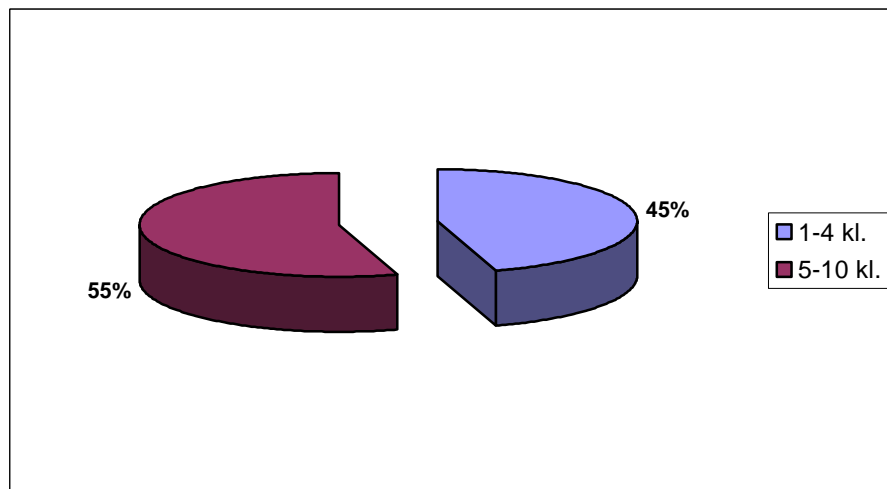
Pirmiausia buvo išsiaiškinta, kaip respondentai pasiskirstė pagal grupes. Duomenys pateikiami 1 paveiksle.

1 pav. Visų respondentų pasiskirstymas pagal grupes, %

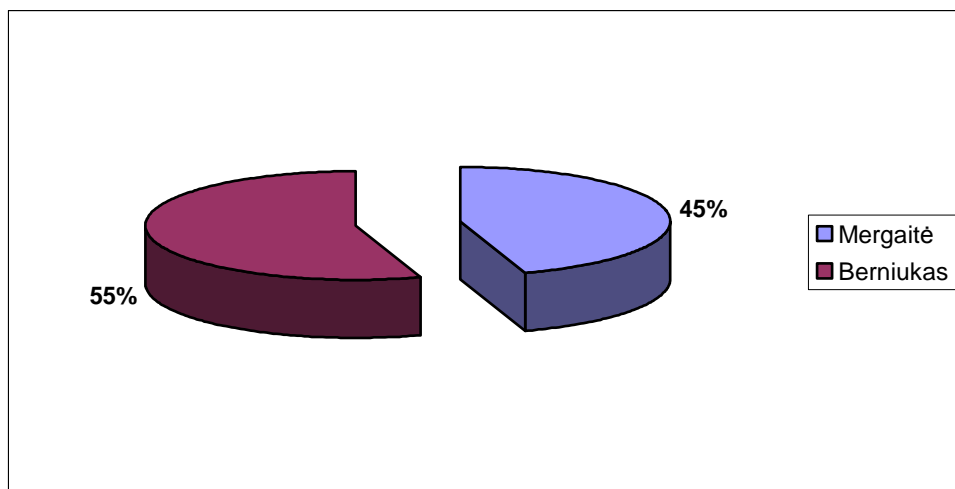
Pagrindinę (mikčiojančiųjų) grupę sudaro (41%) tiriamųjų. Kontrolinę grupę sudaro (59%) tiriamųjų.

Visų respondentų pasiskirstymas klasėse pateikiamas 2 paveiksle.

2 pav. Visų respondentų pasiskirstymas klasėse, %

Dauguma (55%) respondentų yra 5-10 klasių moksleiviai. Kita dalis (45%) 1-4 klasėje besimokantys pradinukai.

3 pav. Visų respondentų pasiskirstymas pagal lytį, %

Daugiau kaip pusė respondentų (55%) sudaro berniukai. Kita dalis (45%) – mergaitės.

Taip buvo išsiaiškinta, kaip visi respondentai pasiskirstė pagal amžių. Duomenys pateikiami 1 lentelėje.

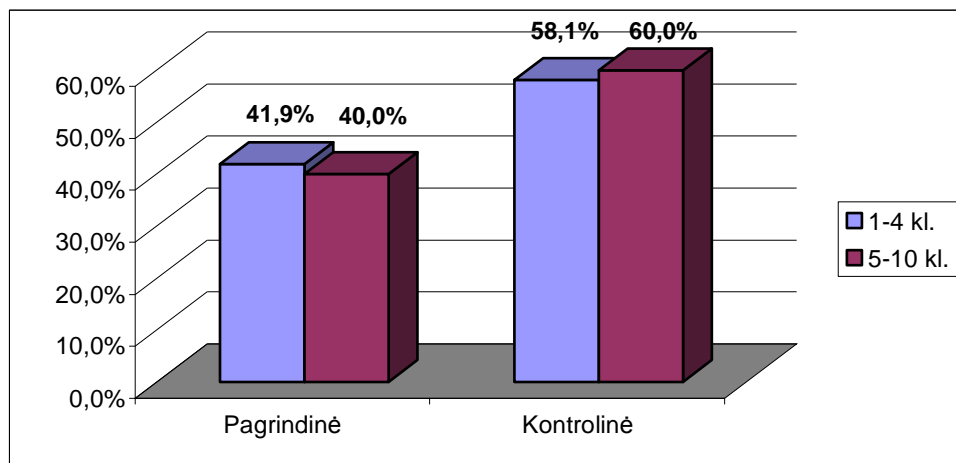
1 lentelė

Pagrindinės ir kontrolinės grupių respondentų pasiskirstymas pagal amžių

Respondento amžius	Tiriamųjų grupė				Iš viso:	
	Pagrindinė		Kontrolinė			
	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.	Skaičius	Proc.
7 metai	6	10,5%	6	7,4%	12	8,7%
8 metai	11	19,3%	11	13,6%	22	15,9%
9 metai	5	8,8%	9	11,1%	14	10,1%
10 metų	4	7,0%	8	9,9%	12	8,7%
11 metų	5	8,8%	12	14,8%	17	12,3%
12 metų	6	10,5%	9	11,1%	15	10,9%
13 metų	5	8,8%	6	7,4%	11	8,0%
14 metų	9	15,8%	11	13,6%	20	14,5%
15 metų	3	5,3%	2	2,5%	5	3,6%
16 metų	3	5,3%	6	7,4%	9	6,5%
17 metų	0	0,0%	1	1,2%	1	0,7%
Iš viso:	57	100,0%	81	100,0%	138	100,0%

Dauguma (19,3%) pagrindinės grupės tiriamųjų yra 8 metų. Nemaža dalis (15,8%) pagrindinės grupės respondentų – 14 metų. Po lygiai (10,5%) pasiskirstė 7 ir 12 metų tiriamieji. Nedidelę pagrindinės grupės dalį sudaro respondentai, turintys 9-13 metų. Mažiausiai (5,3%) apklausta 15-16 metų jaunuolių.

Duomenys apie pagrindinės ir kontrolinės grupės respondentų pasiskirstymą klasėse pateikiami 4 paveiksle.

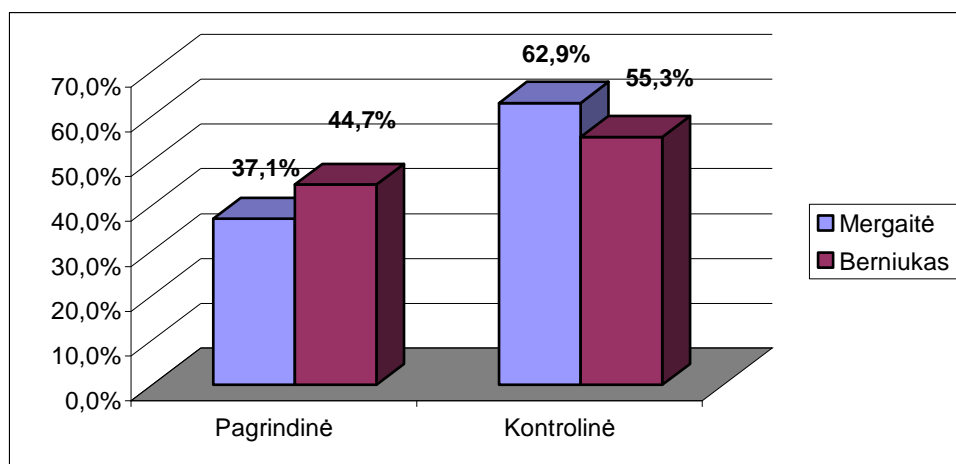

4 pav. Pagrindinės ir kontrolinės grupės respondentų pasiskirstymas klasėse, %

Didesnę dalį (41,9%) pagrindinės grupės respondentų sudaro 1-4 klasių mokiniai. Mažesnę (40,0%) pagrindinės grupės dalį sudaro 5-10 klasių moksleiviai. Tyrimas iš dalies patvirtina kai kurių autorių išvadas, kad mikčiojantys pradinukai yra labiau nerimastingi.

Dauguma (60,0%) kontrolinės grupės respondentų yra 5-10 klasių moksleiviai. Mažesnę dalį (58,1%) kontrolinės grupės tiriamųjų sudaro 1-4 klasių mokiniai.

Duomenys apie pagrindinės ir kontrolinės grupės respondentų pasiskirstymą pagal lytį pateikiami 5 paveiksle.

5 pav. Pagrindinės ir kontrolinės grupės respondentų pasiskirstymas pagal lytį, %

Didesnė dalis pagrindinės grupės respondentų yra berniukai (44,7%). Mažesnę (37,1%) pagrindinės grupės dalį sudaro mergaitės. Tyrimas iš dalies patvirtina daugelio autorių teiginius, kad mikčiojančių berniukų yra daugiau negu mikčiojančių mergaičių. Dauguma autorių nurodo santykį tarp berniukų ir mergaičių (3:1). Tyrimas iš dalies tai patvirtina.

Didesnę (62,9%) kontrolinės grupės dalį sudaro mergaitės. Mažesnę (55,3%) kontrolinės grupės dalį sudaro berniukai.

2.3. Moksleivių mokyklinio nerimo apraiškos

Pirmame etape tirta, kokie mokyklinio nerimo veiksniai ir lygiai būdingi abiejų grupių respondentams. Tyrimo metu buvo nustatyti dominuojantys mokyklinio nerimo požymiai (visų nerimo požymių procentinis pasiskirstymas pateikiamas 3 priede), o 2 lentelėje pateikiami visų respondentų bendro mokyklinio nerimo rodikliai.

2 lentelė

Moksleivių bendro mokyklinio nerimo požymiai, procentas

Mokyklinio nerimo požymiai	Tiriamųjų grupės		Paersono Chi-kvadrato kriterijus	p
	Pagrindinė	Kontrolinė		
Jaudiniesi, kai mokytoja sako, jog ketina patikrinti tavo žinias	66,7	43,2	7,388	0,007

Kartais sapnuoji, kad mokytoja supyko dėl to, kad tu neparuošei pamokų	40,4	20,0	6,77	0,009
Labai bijai atlikti užduotis	45,6	17,3	13,045	0,000
Tu bijai, kad tavęs nepaliktų šioje klasėje antramečiauti	78,6	50,0	11,387	0,001
Labai jaudiniesi prieš pradėdamas atlikti užduotį	56,1	21,3	17,637	0,000
Atlikęs užduotį jaudiniesi dėl to, ar gerai ją atlikai	57,9	55,6	0,074	0,785
Kartais sapnuoji, kad pamokų metu negali atsakyti į mokytojos klausimą	41,1	13,6	13,411	0,000
Norėtum mažiau jaudintis, kai atsakinėji	93,0	54,3	23,946	0,000
Tavo širdis ima smarkiau plakti, kai mokytoja sako, kad tikrins tavo žinias	71,9	40,7	13,087	0,000
Jaudiniesi dėl mokslų labiau nei kiti vaikai	68,4	28,4	21,663	0,000
Jauti, kad tuoj pravirksi, kai nemoki atsakinėti pamokos	57,9	11,1	34,586	0,000
Vakare, gulėdamas lovoje, galvoji apie tai, kaip seksis rytoj mokykloje	84,2	55,6	12,501	0,000
Būna taip, kad atlikdamas sunkią užduotį, jautiesi taip, kad viską, ką mokėjai užmiršai	82,5	49,4	15,708	0,000
Tavo ranka dreba, kai atlieki užduotį klasėje	47,4	7,4	29,364	0,000
Nerviniesi, kai mokytoja sako, kad duos klasei užduotį	68,4	9,9	51,059	0,000
Tave gąsdina tavo žinių tikrinimas mokykloje	75,4	21,0	40,365	0,000
Bijai, kai mokytoja sako, kad duos naują užduotį, o tu negebėsi jos atlikti	78,6	23,5	40,491	0,000
Kartais susapnuoji, kad tavo klasės draugai moka tai, ko tu nemoki	50,0	7,4	32,192	0,000
Tau atrodo, kad klasės draugai geriau už tave supranta mokytojos aiškinamą pamoką	73,7	28,4	27,542	0,000
Eidamas į mokyklą jaudiniesi dėl to, kad mokytoja duos kontrolinį darbą	70,2	33,3	18,180	0,000
Dažnai tau atrodo, kad blogai atlieki užduotį	64,9	42,0	7,047	0,008

Tavo ranka dreba, kai mokytoja prašo atlikti užduotį lentoje	56,1	27,2	11,797	0,001
--	------	------	--------	-------

Iš antros lentelės matyti, kaip skiriasi respondentų pritarimas teiginiams apie bendrą mokyklinį nerimą. Į daugumą šios testo dalies klausimų pagrindinė (mikčiojantys) ir kontrolinė grupė (nemikčiojantys) atsakinėjo skirtingai. Kadangi $p < 0,05$, tai galima teigti, kad požymiai yra priklausomi nuo tiriamosios grupės, arba kitaip, tiriamųjų grupių atsakymų skirtumas yra statistiškai reikšmingas.

Tik į vieną klausimą „Ar atlikęs užduotį jaudiniesi dėl to, ar gerai ją atlikai?“ abiejų tiriamųjų grupių respondentai atsakė labai panašiai. Kadangi $p > 0,05$, tai atsakymų skirtumas nėra statistiškai reikšmingas.

Atsakymų skirtumai atsakinėjant į socialinio streso testo dalies klausimus pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė

Tiriamųjų socialinio streso požymių pasiskirstymas, proc.
(lentelėje pateikiamas mokinių, pritariančių teiginiui, procentas)

Mokyklinio nerimo požymiai	Tiriamųjų grupės		Paersono Chi-kvadrato kriterijus	p
	Pagrindinė	Kontrolinė		
Yra buvę, kad klasės draugas(-ai) tave mušė ar tau sudavė	70,2	48,1	6,633	0,010
Dažnai klasės draugai juokiasi iš tavęs, kai žaidžiate įvairius žaidimus	61,4	16,3	29,815	0,000
Dažnai jauti, kad niekas iš klasės draugų nenori daryti to, ką siūlai tu	52,6	28,4	8,308	0,004
Tu panašus į savo klasės draugus	22,8	62,5	21,113	0,000
Dauguma vaikų tau draugiški	40,4	80,2	23,049	0,000
Gerai sutari su tais mokiniais, kuriuos mėgsti visa klasė	70,2	64,2	0,538	0,463
Galvoji, kad dauguma tavo klasės draugų nekreipia į tave dėmesio	52,6	37,0	3,311	0,069
Tavo mama dalyvauja klasės renginiuose	85,7	71,6	3,765	0,052

Manai, kad rengiesi taip pat gerai, kaip ir tavo klasės draugai	69,6	87,7	6,788	0,009
Tavo klasės draugai pyksta, kai tau sekasi geriau nei jiems	42,1	34,6	0,809	0,368
Gerai jautiesi, kai lieki vienas su mokytoju	57,1	55	0,061	0,804

Duomenys statistiškai reikšmingi ($p < 0,05$). Mikčiojantys mokiniai teigia, kad juos žymiai dažniau muša klasės draugas (70,2%), klasės draugai iš jų juokiasi (61,4%). Tik 22,8 % mikčiojančių jaučiasi panašūs į klasės draugus, 40,4% mikčiojančių jaučia bendraamžių draugiškumą. Analizuojant tyrimų duomenis paaiškėjo, kad net į penkis teiginius respondentai atsakinėjo labai panašiai, gauti skirtumai - statistiškai nereikšmingi ($p > 0,05$).

Ketvirtoje lentelėje pateikiamas frustruoto sėkmės poreikio požymių pasiskirstymas.

4 lentelė

Moksleivių frustruoto sėkmės poreikio požymių pasiskirstymas, proc.

(lentelėje pateikiamas mokinių, pritariančių teiginiui, procentas)

Mokyklinio nerimo požymiai	Tiriamųjų grupės		Paersono Chi-kvadrato kriterijus	p
	Pagrindinė	Kontrolinė		
Tu mokaisi taip pat gerai, kaip ir kiti mokiniai	62,5	81,5	6,158	0,013
Tau sunku mokytis kartu su klase taip, kaip to nori mokytoja	63,2	16,0	32,423	0,000
Dažnai nori, kad mokytoja neskubėtų, aiškindama naują pamoką	89,5	84,0	0,860	0,354
Nutinka taip, kad mokytoja parašo tau žemesnį pažymį, nei tu tikėjaisi	54,4	81,5	11,762	0,001
Tau sunku gauti tokius pažymius, kokių nori tavo tėvai	78,6	51,9	10,115	0,001
Klasės draugai šaiposi iš tavęs, kai atsakinėdamas pamoką suklysti	80,7	43,2	19,398	0,000
Tu labiau stengiesi žinodamas, kad tavo darbo rezultatus mokytoja lygins su klasės draugų rezultatais	70,2	64,2	0,538	0,463

Tavo draugai galvoja, kad tu nori įtikti mokytojai, kai gauni gerus pažymius	70,2	24,7	28,165	0,000
Mokytoja nemėgsta tų mokinių, kurie mokosi prasčiau	78,6	22,5	41,752	0,000
Tavo santykiai su mokytojais geri	84,2	86,2	0,111	0,739
Tikiesi ateityje mokytis geriau	93	95,1	0,265	0,607
Gabūs mokiniai turi kokių nors ypatingų teisių, kurių neturi kiti	50,0	80,0	13,546	0,000
Esi patenkintas santykiais su klasės draugais	52,6	79,0	10,721	0,001

Iš 4 lentelės matyti, kad atsakymai į daugumą klausimų skyrėsi statistiškai reikšmingai ($p < 0,05$). Nemikčiojantys mokiniai dažniau negu mikčiojantys teigia, kad mokosi taip pat gerai, kaip ir kiti bei dažniau jaučiasi patenkinti santykiais su klasės draugais. Mikčiojantys teigia, kad jiems sunku mokytis kartu su klase ir, kad klasės draugai šaiposi, jei suklysta atsakinėdami.

Labai panašus pritarimo keturiems teiginiams procentas. Visi moksleiviai teigia norintys, kad mokytoja neskubėtų aiškindama pamoką, dedantys daugiau pastangų, kai žino jog rezultatai bus lyginami su kitų klasės draugų rezultatais taip pat teigia, kad santykiai su mokytojais yra geri bei tikisi ateityje mokytis geriau. Atsakymai į šiuos klausimus nesiskiria statistikai reikšmingai, nes $p > 0,05$.

Penktoje lentelėje pateikiamas mokinių saviraiškos baimės požymių pasiskirstymas.

5 lentelė

**Respondentų saviraiškos baimės požymių pasiskirstymas, proc.
(lentelėje pateikiamas mokinių, pritariančių teiginiui, procentas)**

Mokyklinio nerimo požymiai	Tiriamųjų grupės		Paersono Chi-kvadrato kriterijus	p
	Pagrindinė	Kontrolinė		
Kartais bijai ginčytis	73,7	39,5	15,715	0,000
Klasės draugai tave kartais įskaudina	75,4	43,8	13,632	0,000
Dažnai bijai pasirodyti nevykėliu	78,9	37,0	23,685	0,000
Jaudiniesi dėl to, kaip tave vertina aplinkiniai	77,2	30,9	28,724	0,000
Atsakinėdamas pamoką galvoji, ką apie tave mano kiti	68,4	23,5	27,762	0,000
Klasės draugai šaiposi iš tavo rūbų, elgesio	64,9	18,5	30,666	0,000

Rezultatai rodo, kad atsakymai į visus klausimus skiriasi statistiškai reikšmingai – visų $p < 0,05$. Analizuojant tyrimo duomenis paaiškėjo, kad beveik dvigubai dažniau į visus klausimus teigiamai atsakinėjo mikčiojantys vaikai. Remiantis respondentų atsakymais, galima teigti, kad mikčiojantys mokiniai dažniau jaučiasi įskaudinti klasės draugų, jie labiau jaudinasi dėl aplinkinių nuomonės, labiau bijo pasirodyti nevykėliu bei labiau bijo ginčytis.

Respondentų baimės atsakinėti požymių pasiskirstymą atspindi duomenys, pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė

Respondentų žinių tikrinimo baimės požymių pasiskirstymas, proc.
(lentelėje pateikiamas mokinių, pritariančių teiginiui, procentas)

Mokyklinio nerimo požymiai	Tiriamųjų grupės		Paersono Chi-kvadrato kriterijus	p
	Pagrindinė	Kontrolinė		
Jaudiniesi, kai mokytoja sako, jog ketina patikrinti tavo žinias	66,7	43,2	7,388	0,007
Labai bijai atlikti užduotis	45,6	17,3	13,045	0,000
Tu bijai, kad tavęs nepaliktų šioje klasėje antramečiauti	78,6	50,0	11,387	0,001
Labai jaudiniesi prieš pradėdamas atlikti užduotį	56,1	21,3	17,637	0,000
Atlikęs užduotį jaudiniesi dėl to, ar gerai ją atlikai	57,9	55,6	0,074	0,785
Norėtum mažiau jaudintis, kai atsakinėji	93,0	54,3	23,946	0,000

Iš 6 lentelės matyti, kad dauguma atsakymų į klausimus yra priklausomi nuo respondentų grupės, $p < 0,5$. Labiausiai skiriasi pritarimas teiginiams: „Labai jaudiniesi prieš pradėdamas atlikti užduotį“, „Norėtum mažiau jaudintis, kai atsakinėji“ bei „Labai bijai atlikti užduotis“. Galima teigti, kad mikčiojantys vaikai žymiai dažniau negu nemikčiojantys bijo atsakinėti bei jaudinasi tikrinant jų žinias.

Beveik nesiskiria pritarimas teiginiui - „Atlikęs užduotį jaudiniesi dėl to, ar gerai ją atlikai“. Apie 57 proc. abiejų grupių respondentų teigia, kad, atlikę užduotį, jaudinasi dėl to, ar gerai ją atliko. Pritarimo šiam teiginiui skirtumai nėra statistiškai reikšmingi ($p>0,05$).

Septintoje lentelėje matomas tiriamųjų baimės nepateisinti lūkesčių požymių pasiskirstymas.

7 lentelė

Tiriamųjų baimės nepateisinti lūkesčių požymių pasiskirstymas, proc.
(lentelėje pateikiamas mokinių, pritariančių teiginiui, procentas)

Mokyklinio nerimo požymiai	Tiriamųjų grupės		Paersono Chi-kvadrato kriterijus	p
	Pagrindinė	Kontrolinė		
Tau sunku mokytis kartu su klase taip, kaip to nori mokytoja	63,2	16,0	32,423	0,000
Bijai suklysti, kai atsakinėji pamoką	80,4	54,4	9,707	0,002
Tu vengi tokių žaidimų, kuriuose vaikai renkasi žaidėjus, nes bijai, kad tavęs nepasirinks	57,9	17,3	24,569	0,000
Tau sunku gauti tokius pažymius, kokių nori tavo tėvai	78,6	51,9	10,115	0,001
Esi įsitikinęs, kad pamokos metu viską gerai įsidėmėsi	57,9	49,4	0,973	0,324

Duomenys rodo, kad mikčiojantiems moksleiviams žymiai sunkiau gauti tokius pažymius, kurių nori tėvai, jie labiau bijo suklysti, kai atsakinėja, bei dažniau vengia, žaidimų, kuriuose vaikai renkasi žaidėjus. Atsakymų į šiuos klausimus skirtumas yra statistiškai reikšmingas, kadangi $p<0,05$.

Statistiškai nereikšmingas ($p>0,05$) tik skirtumas tarp respondentų atsakymų į vieną klausimą. Respondentai, nepriklausomai nuo grupės, panašiai buvo įsitikinę, kad pamokos metu viską gerai įsidėmės.

Moksleivių žemo fiziologinio pasipriešinimo stresui požymių pasiskirstymas pateiktas 8 lentelėje.

Moksleivių žemo fiziologinio pasipriešinimo stresui požymių pasiskirstymas, proc.
(lentelėje pateikiamas mokinių, pritariančių teiginiui, procentas)

Mokyklinio nerimo požymiai	Tiriamųjų grupės		Paersono Chi- kvadrato kriterijus	p
	Pagrindinė	Kontrolinė		
Dreba tavo kojos, kai tave kviečia atsakinėti	38,6	24,7	3,055	0,080
Būna kartais taip, kad tu visas drebi, kai tave kviečia atsakinėti	57,9	33,3	8,213	0,004
Tu bijai, kad tau klasėje pasidarys silpna	45,6	9,9	23,013	0,000
Kartais sapnuoji, kad pamokų metu negali atsakyti į mokytojos klausimą	41,1	13,6	13,411	0,000
Tavo širdis ima smarkiau plakti, kai mokytoja sako, kad tikrins tavo žinias	71,9	40,7	13,087	0,000

Analizuojant aštuntoje lentelėje pateiktus duomenis paaiškėjo, kad mokinių grupių atsakymai į klausimus, apibūdinančius fiziologinį pasipriešinimą stresui, buvo labai skirtingi. Pritarimo daugumai teiginių skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($p < 0,05$). Matoma, kad beveik pusė (45,6%) mikčiojančių bijo, kad jiems klasėje pasidarys silpna, kai tuo tarpu taip galvojančių nemikčiojančių yra mažuma (9,9%). Dažniau mikčiojantys prisipažįsta drebantys, kai juos kviečia atsakinėti, jie taip pat dažniau nei nemikčiojantys sapnuoja, kad pamokų metu negali atsakyti į mokytojos klausimą.

Tik pritarimo teiginiui „Dreba tavo kojos, kai tave kviečia atsakinėti“ skirtumas nebuvo statistiškai reikšmingas ($p > 0,05$). Į šį klausimą abi respondentų grupės atsakinėjo panašiai.

Devintoje lentelėje matomas tiriamųjų santykių su mokytojais problemų ir baimių požymių pasiskirstymas.

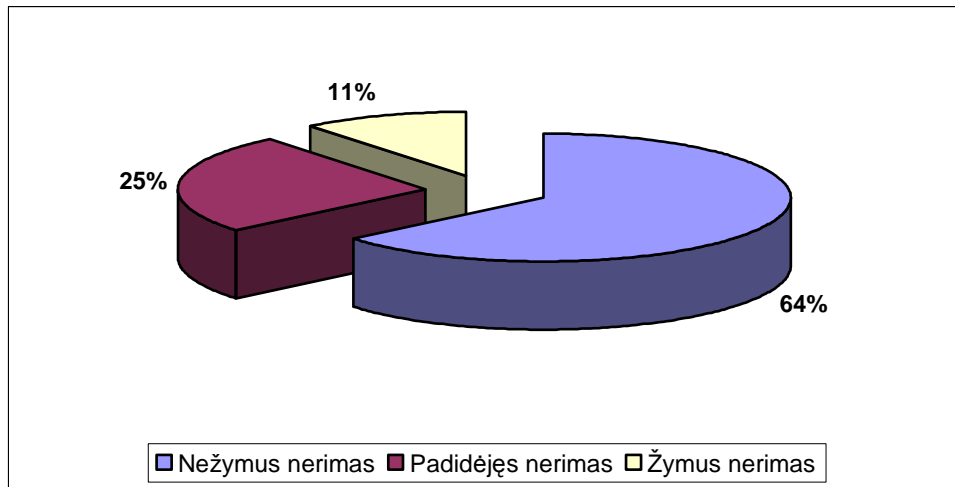
Moksleivių santykių su mokytojais problemų ir baimių požymių pasiskirstymas, proc.
(lentelėje pateikiamas mokinių, pritariančių teiginiui, procentas)

Mokyklinio nerimo požymiai	Tiriamųjų grupės		Paersono Chi- kvadrato kriterijus	p
	Pagrindinė	Kontrolinė		
Jaudiniesi, kai mokytoja sako, jog ketina patikrinti tavo žinias	66,7	43,2	7,388	0,007
Dažnai nori, kad mokytoja neskubėtų, aiškindama naują pamoką	89,5	84,0	0,86	0,354
Nutinka taip, kad mokytoja parašo tau žemesnį pažymį, nei tu tikėjaisi	54,4	81,5	11,762	0,001
Mokytoja nemėgsta tų mokinių, kurie mokosi prasčiau	78,6	22,5	41,752	0,000
Tavo santykiai su mokytojais geri	84,2	86,2	0,111	0,739
Gabūs mokiniai turi kokių nors ypatingų teisių, kurių neturi kiti	50	20	13,546	0,000
Gerai jautiesi, kai lieki vienas su mokytoju	57,1	55	0,061	0,804
Jauti, kad tuoj pravirksi, kai nemoki atsakinėti pamokos	57,9	11,1	34,586	0,000

Iš devintoje lentelėje pateiktų duomenų matyti, kaip pasiskirstė respondentų atsakymai į paskutinio bloko klausimus apie santykių su mokytojais problemas. Žymiai skiriasi respondentų grupių pritarimas penkiems teiginiams. Šie skirtumai buvo statistiškai reikšmingi - $p < 0,05$. Mikčiojantys žymiai dažniau nurodo, gaunantys žemesnį pažymį, nei buvo tikėjęsi, jie žymiai dažniau, jaučia, kad gali pravirkti, jei nemoka pamokos.

Labai panašūs respondentų atsakymai tik į tris klausimus, skirtumai tarp jų nėra statistiškai reikšmingi ($p > 0,05$). Pavyzdžiui, respondentų pritarimas teiginiams: „Tavo santykiai su mokytojais geri“, „Gerai jautiesi, kai lieki vienas su mokytoju“, „Dažnai nori, kad mokytoja neskubėtų, aiškindama naują pamoką“ pasiskirsto labai panašiai, nepriklausomai nuo tiriamųjų grupės.

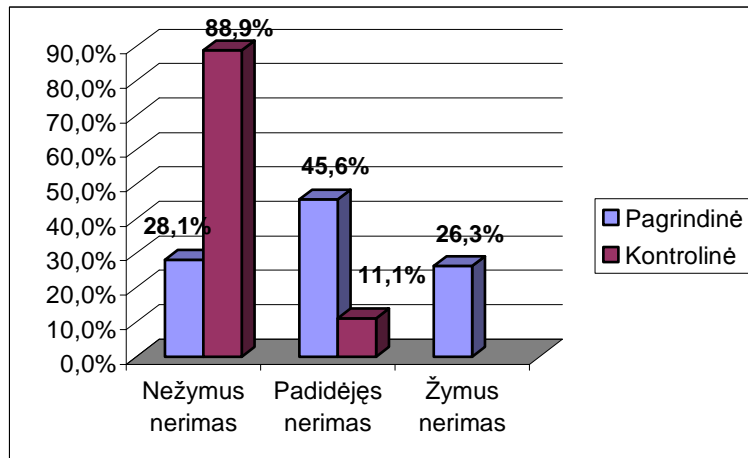
Tyrimo metu siekta išsiaiškinti visų respondentų mokyklinio nerimo lygio pasiskirstymą. Tyrimo rezultatai pateikiami 6 paveiksle.

6 pav. Visų respondentų nerimo lygio pasiskirstymas, % (Suminis nerimas)

Tyrimo duomenys rodo, kad dauguma (64%) tyrime dalyvavusių respondentų jaučia nežymų nerimą. Ketvirtadaliui (25%) moksleivių būdingas padidėjęs nerimas. Žymų nerimą mokykloje jaučia nedidelė tiriamųjų grupė (11%).

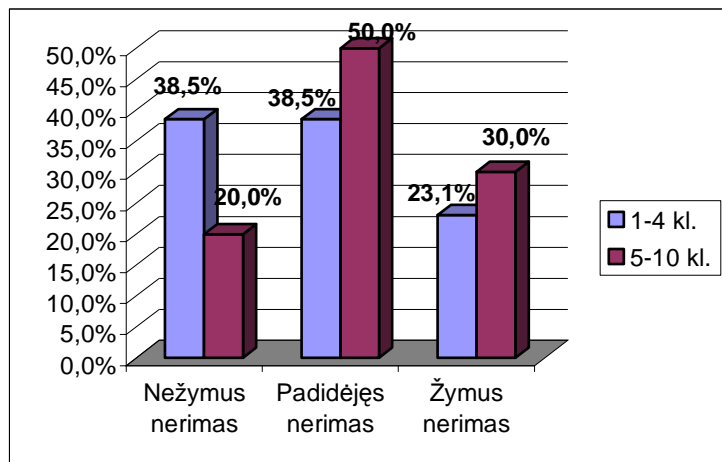
Tyrimas padėjo išsiaiškinti apie nerimo lygį pagrindinėje ir kontrolinėje grupėse. Duomenys pateikiami 7 paveiksle.

7 pav. Mokyklinio nerimo lygis pagrindinėje ir kontrolinėje grupėse, %

Apklaustos rezultatai leidžia teigti, kad daugiausia (88,9%) moksleivių, pasižyminčių nežymiu nerimo lygiu, yra kontrolinėje grupėje. Nežymų nerimą jaučia tik trečdalis (28,1%) pagrindinės grupės respondentų. Beveik pusė (45,6%) tyrime dalyvavusių pagrindinės grupės tiriamųjų jaučia padidėjusį nerimą, o kontrolinėje grupėje tokių moksleivių mažuma (11,1%). Žymų nerimą mokykloje jaučia tik pagrindinės grupės tiriamieji (26,3%).

Tyrimas padėjo išsiaiškinti, kaip mikčiojančiųjų nerimo lygis kinta klasėse. 8 paveiksle matyti mikčiojančių moksleivių (pagrindinės grupės) nerimo lygio pasiskirstymas klasėse.

8 pav. Mikčiojančiųjų nerimo lygio pasiskirstymas klasėse, %

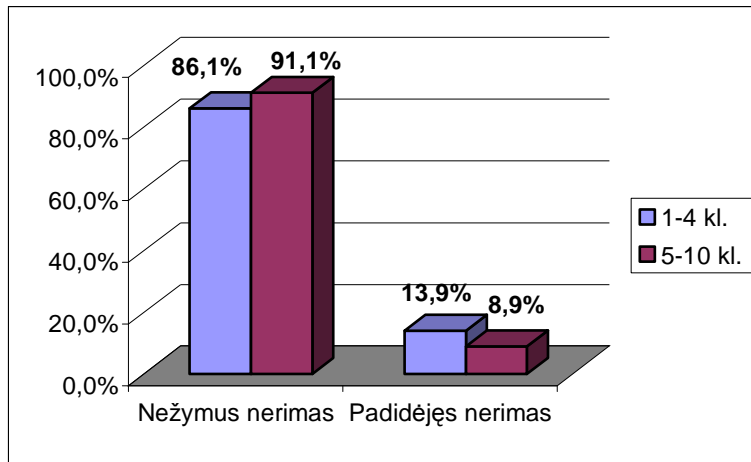
1-4 klasėse trečdalis (38,5%) respondentų jaučia nežymų ir padidėjusį nerimą. Beveik ketvirtadalis (23,1%) mikčiojančių moksleivių jaučia žymų nerimą.

5-10 klasėje nežymų nerimą jaučia beveik ketvirtadalis (20,0%) mikčiojančių moksleivių. Pusė (50,0%) mikčiojančiųjų jaučia padidėjusį nerimą. Trečdaliui (30,0%) mokinių būdingas žymus nerimas.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad mikčiojančiųjų besimokančių 5-10 klasėse nerimas didėja. Šie tyrimo rezultatai patvirtina mokslininkų duomenis, kad nerimas sustiprėja pereinant prie dalykinės mokymo sistemos, formaliojo vertinimo.

Duomenys apie kontrolinės grupės moksleivių nerimo lygio pasiskirstymą pateikiami 9 paveiksle.

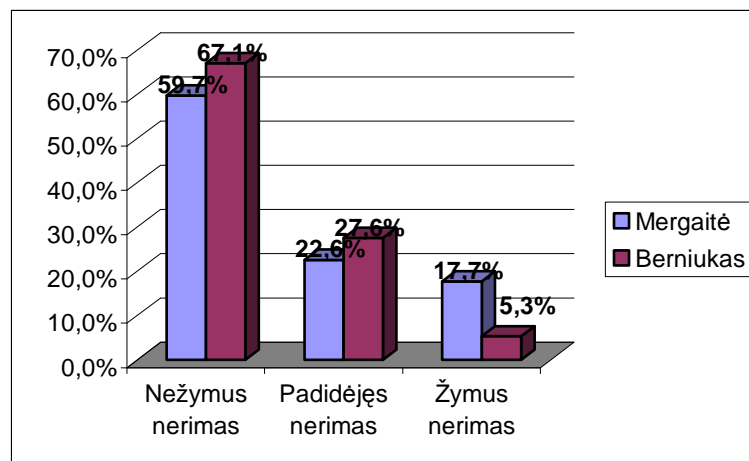
Analizuojant kontrolinės grupės moksleivių mokyklinio nerimo lygį klasėse pastebėta, jog daugumai (86,1%) 1-4 klasių moksleivių būdingas nežymus nerimo lygis, o mažiau kaip trečdaliui (13,9%) padidėjęs nerimas.

9 pav. Kontrolinės grupės respondentų nerimo lygio pasiskirstymas klasėse, %

Iš 9 paveikslo matyti, jog kontrolinėje grupėje neaptikta moksleivių, jaučiančių žymų mokyklinį nerimą. Tačiau šioje grupėje galima pastebėti gana ryškų respondentų, pasižyminčių nežymiu nerimu ir padidėjusiu nerimu procentinius skirtumus: 1-4 klasių moksleivių, jaučiančių nežymų nerimą yra 86,1%, 5-10 klasių – 91,1%. Padidėjusį nerimą jaučia žymiai mažiau 1-4 klasių moksleivių (13,9%). Padidėjęs nerimas būdingas mažiausiai daliai (8,9%) 5-10 klasių moksleiviams.

Tyrimo metu buvo bandyta išsiaiškinti, kaip mokyklinis nerimas veikia respondentus pagal lytį. Duomenys pateikiami 10 paveiksle.

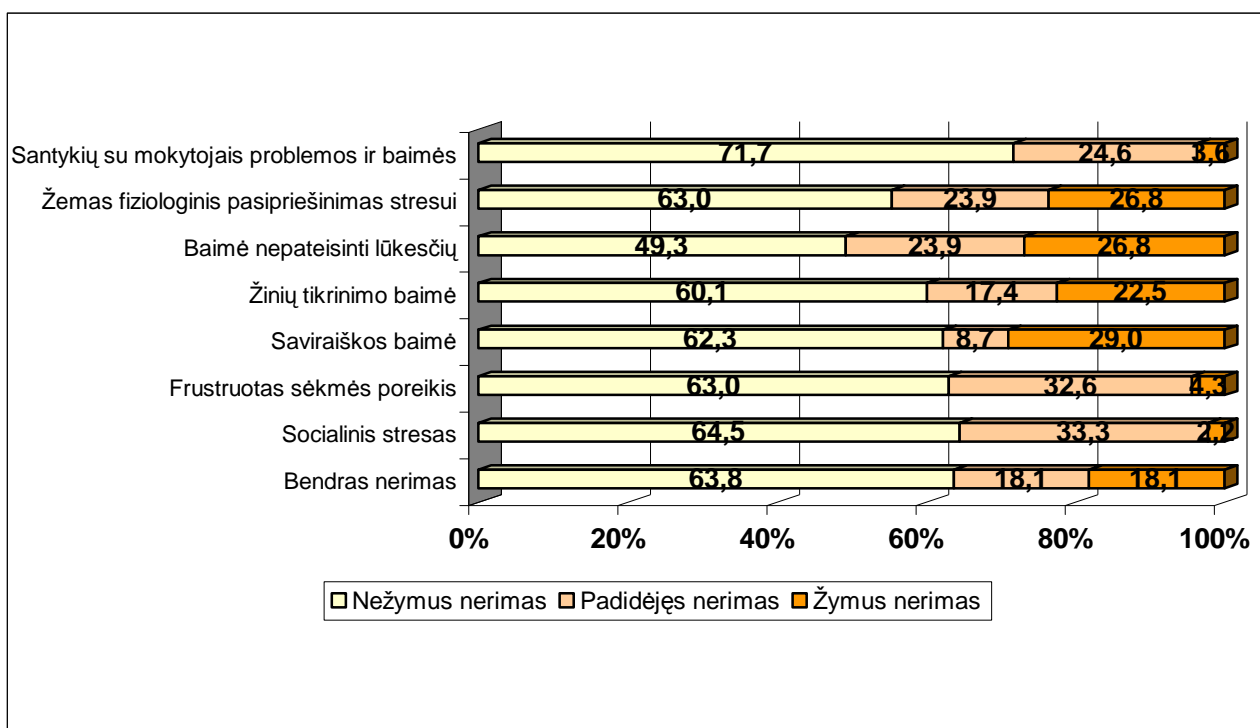
10 pav. Visų respondentų nerimo lygio pasiskirstymas pagal lytį, %

Tyrimo duomenys rodo, kad nežymų nerimą jaučia daugiau kaip pusė (59,7%) mergaičių ir berniukų (67,1%). Padidėjęs nerimas būdingas beveik trečdaliui berniukų (27,6%), mažiau nei

ketvirtadaliui mergaičių (22,6%). Žymų nerimą jaučia dalis (17,7%) mergaičių ir dar mažesnė dalis (5,3%) berniukų.

Žinoma, kad nerimo faktoriai ir nerimo lygiai gali būti įvairūs.

Duomenys apie visų respondentų nerimo faktorių ir lygių dominavimą pateikiami 11 paveiksle.

11 pav. Visų respondentų nerimo faktorių pasiskirstymas, %

Tyrimo metu bandyta išsiaiškinti, kaip nerimo lygis siejasi su nerimo faktoriais. Duomenys pateikiami 10 lentelėje.

10 lentelė

Visų respondentų nerimo faktorių raiškos lygis, proc.

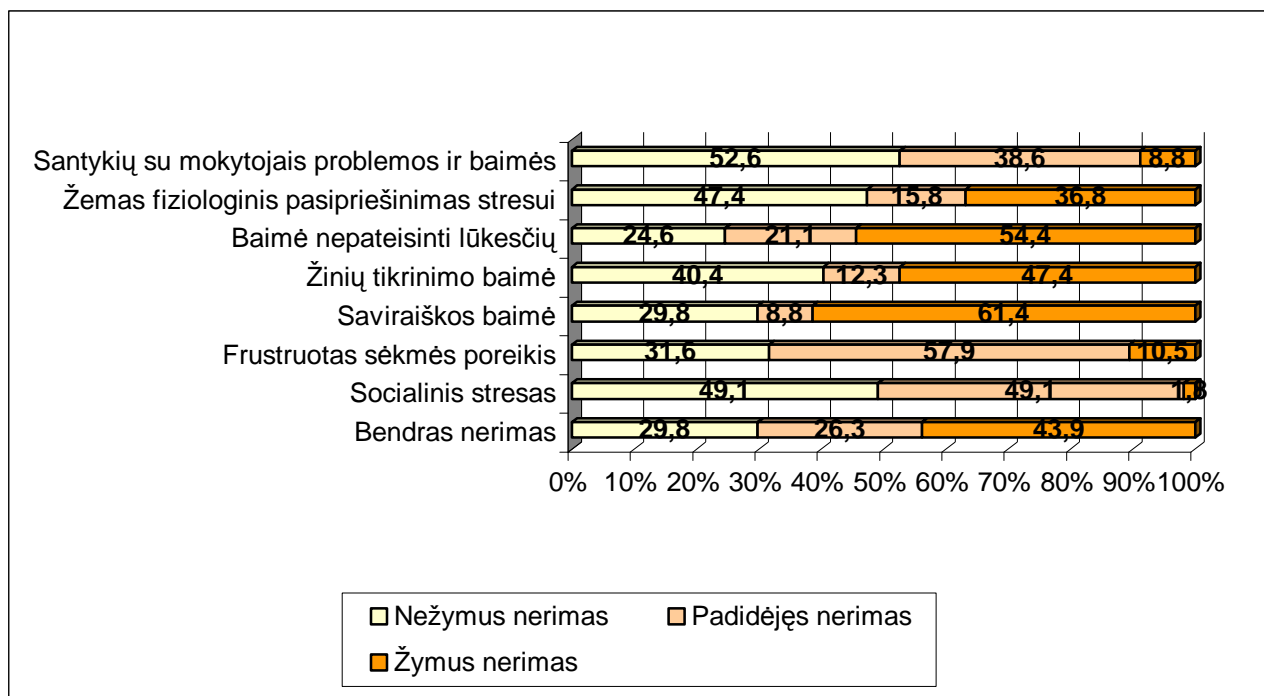
Nerimo faktoriai	Nežymus nerimas		Padidėjęs nerimas		Žymus nerimas		Iš viso:	
	Respondentų skaičius	Proc.	Respondentų skaičius	Proc.	Respondentų skaičius	Proc.	Respondentų skaičius	Proc.
Bendras nerimas	88	63,8	25	18,1	25	18,1	138	100,0
Socialinis stresas	89	64,5	46	33,3	3	2,2	138	100,0

Frustruotas sėkmės poreikis	87	63,0	45	32,6	6	4,3	138	100,0
Saviraiškos baimė	86	62,3	12	8,7	40	29,0	138	100,0
Žinių tikrinimo baimė	83	60,1	24	17,4	31	22,5	138	100,0
Baimė nepateisinti lūkesčių	68	49,3	33	23,9	37	26,8	138	100,0
Žemas fiziologinis pasipriešinimas stresui	87	63,0	33	23,9	37	26,8	138	100,0
Santykių su mokytojais problemos ir baimės	99	71,7	34	24,6	5	3,6	138	100,0

Apklaustos rezultatai leidžia teigti, kad 71.7% respondentų jaučia nežymų nerimą bendraudami su mokytojais. Mažiausia dalis apklaustųjų (49.3%) nežymiai nerimauja baimindamiesi nepateisinti lūkesčių. Tyrimų duomenys atskleidė, kad didžiausia dalis (33.3%) apklaustųjų, turinčių padidėjusį nerimo lygį, patiria socialinį stresą. Mažiausia dalis (8.7%) respondentų jaučia padidėjusį nerimą saviraiškos situacijose. Žymus nerimas būdingas mažiau negu pusei (29.0%) moksleivių ir pasireiškia saviraiškos situacijose. Mažiausia dalis (2.2%) respondentų jaučiančių žymų nerimą patiria socialinį stresą.

Dauguma autorių teigia, kad mikčiojantys moksleiviai patiria didesnę mokyklinį nerimą, nei sklandžiai kalbantys bendraamžiai.

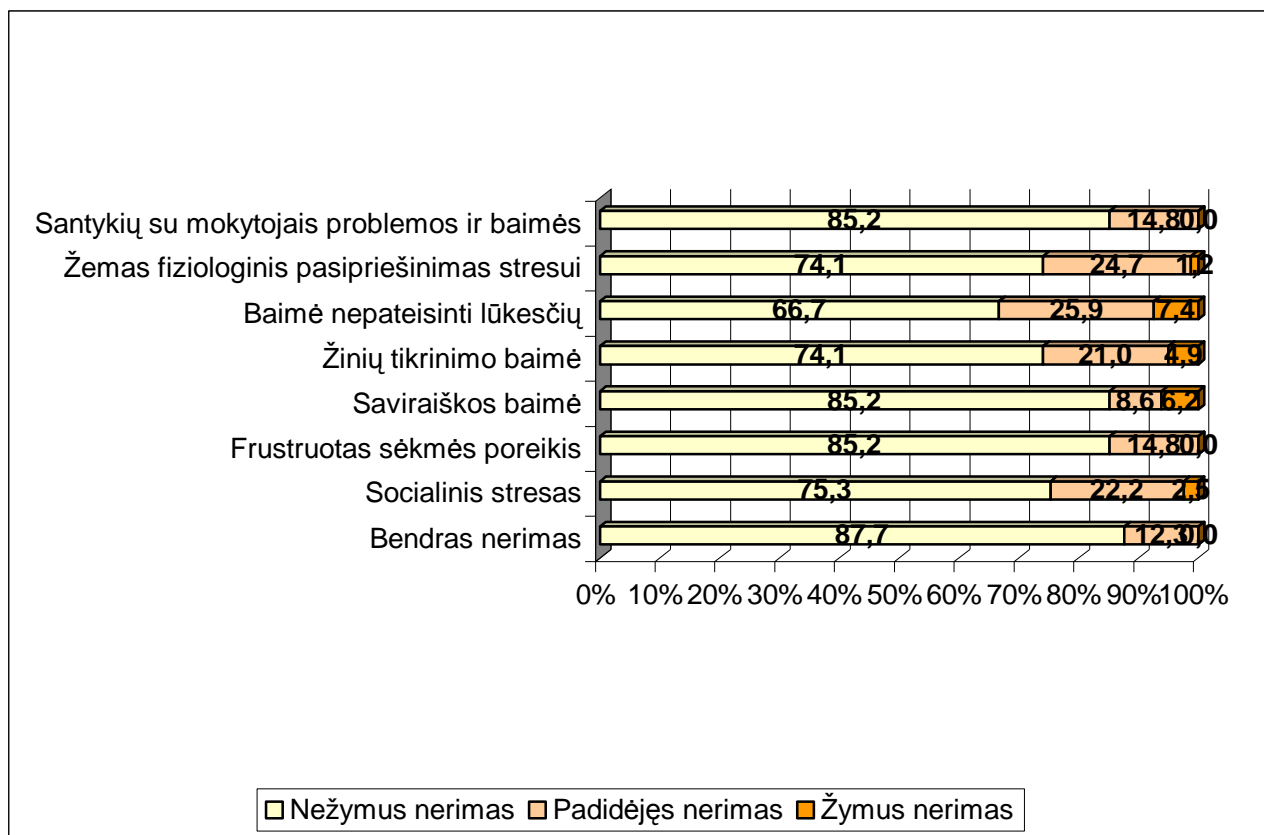
12 paveiksle pateikti duomenys rodo nerimo faktorių dominavimą pagrindinėje (mikčiojančiųjų) grupėje.

12 pav. Mikčiojančių moksleivių nerimo faktorių ir lygių pasiskirstymas, %

Tyrimas padėjo išsiaiškinti, kad didžioji dalis (61,4%) žymų nerimą jaučiančių mikčiojančių vaikų patiria saviraiškos baimę. Pusei (54,5%) mikčiojančiųjų būdinga baimė nepateisinti lūkesčių. Mažiau negu pusė (47,4%) mikčiojančių moksleivių bijo žinių tikrinimo. Tyrimo rezultatai leidžia daryti išvadas, kad labiausiai mikčiojantys mokiniai bijo būti išjuokti draugų, pažeminti, atstumti. Dauguma mikčiojančiųjų nepasitiki savimi, bijo nuvilti tėvus, mokytojus. Galbūt taip yra todėl, kad pedagogai, duodami atsakinėti pamoką žodžiu, skatina didesnę mikčiojimą, nerimą, baimę.

13 paveiksle pateikti duomenys apie kontrolinės (sklandžiai kalbančių) grupės respondentų nerimo faktorių pasiskirstymą.

13 pav. Kontrolinės grupės respondentų nerimo faktorių ir lygių pasiskirstymas, %

Iš 13 paveikslo matyti, kad didžioji dalis respondentų visose nerimo faktorius apibūdinančiose situacijose jaučia nežymų nerimą. Didžiausia dalis (85,2%) mokinių turi problemų su mokytojais. Tokią pat dalį (85,2%) sudaro vaikai, kuriems būdingas frustruotas sėkmės poreikis bei saviraiškos baimė.

11 lentelėje pateikti duomenys iliustruoja mikčiojančių ir sklandžiai kalbančių mokinių nerimo lygio ir faktorių pasiskirstymą.

11 lentelė

Pagrindinės ir kontrolinės grupių nerimo lygio ir faktorių pasiskirstymas, proc.

Nerimo faktoriai	Pagrindinė			Kontrolinė		
	Nežymus nerimas	Padidėjęs nerimas	Žymus nerimas	Nežymus nerimas	Padidėjęs nerimas	Žymus nerimas
Bendras nerimas	29,8	26,3	43,9	87,7	12,3	-
Socialinis stresas	49,1	49,1	1,8	75,3	22,2	2,5
Frustruotas sėkmės poreikis	31,6	57,9	10,5	85,2	14,8	0,0
Saviraiškos baimė	29,8	8,8	61,4	85,2	8,6	6,2
Žinių tikrino baimė	40,4	12,3	47,4	74,1	21,0	4,9

Baimė nepateisinti lūkesčių	24,6	21,1	54,4	66,7	25,9	7,4
Žemas fiziologinis pasipriešinimas stresui	47,4	15,8	36,8	74,1	24,7	1,2
Santykių su mokytojais problemos ir baimės	52,6	38,6	8,8	85,2	14,8	0,0

Didžioji dalis (61,4%) žymų nerimą jaučiančių mikčiojančių moksleivių patiria saviraiškos baimę. Šis nerimo faktorius žymiai mažiau dominuoja kontrolinėje grupėje (6,2%). Pusei (54,4%) žymų nerimą išgyvenantiems mikčiojantiems moksleiviams būdinga baimė nepateisinti lūkesčių. Labai mažai daliai (7,4%) kontrolinės grupės moksleivių daliai būdingas šis nerimo faktorius. Mažiau negu pusė (47,4%) mikčiojančių vaikų patiria žymų nerimą žinių tikrinimo metu. Kontrolinėje grupėje šis faktorius būdingas labai mažai daliai (4,9%) moksleivių. Tyrimo duomenys atskleidė, jog didesnė dalis mikčiojančių moksleivių jaučia žymų nerimą visose nerimo faktorius apibūdinančiose situacijose. Nemikčiojantys moksleiviai visose nerimo faktorius apibūdinančiose situacijose jaučia nežymų nerimą. Mikčiojančių moksleivių žymus nerimas ypač pasireiškia saviraiškos baimė, baimė nepateisinti lūkesčių ir žinių tikrinimo baimė. Šie tyrimo rezultatai patvirtina (Ališausko, 2004) pateiktus duomenis, kad specialiųjų poreikių turinčių moksleivių nerimastingumas ypač pasireiškia žinių tikrinimo baimė, saviraiškos baimė ir baimė nepateisinti lūkesčių.

Tyrimo metu buvo įdomu išsiaiškinti visų tirtų mokinių nerimo lygį pagal atskirus nerimo faktorius bei klases. Gauti duomenys pateikti 12 lentelėje.

12 lentelė

Visų respondentų nerimo lygio ir faktorių pasiskirstymas pagal klasę, proc.

Nerimo faktoriai	1-4 kl.			5-10 kl.		
	Nežymus nerimas	Padidėjęs nerimas	Žymus nerimas	Nežymus nerimas	Padidėjęs nerimas	Žymus nerimas
Bendras nerimas	69,4	11,3	19,4	58,7	24,0	17,3
Socialinis stresas	59,7	37,1	3,2	69,3	29,3	1,3
Frustruotas sėkmės poreikis	64,5	30,6	4,8	62,7	33,3	4,0
Saviraiškos baimė	66,1	8,1	25,8	60,0	9,3	30,7
Žinių tikrinimo baimė	66,1	14,5	19,4	54,7	20,0	25,3
Baimė nepateisinti lūkesčių	51,6	27,4	21,0	48,0	21,3	30,7
Žemas fiziologinis pasipriešinimas	58,1	22,6	19,4	66,7	20,0	13,3

stresui						
Santykių su mokytojais problemos ir baimės	74,2	24,2	1,6	69,3	25,3	5,3

Analizuojant tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad 1-4 klasių moksleiviams (25,8%) didžiausią nerimą kelia saviraiškos problemos, o dauguma 5-10 klasių mokinių (30,7%) labiausiai bijo nepateisinti lūkesčių ir išreikšti save (30,7%).

Tyrimas padėjo išsiaiškinti respondentų nerimo lygio ir faktorių pasiskirstymą pagal lytį. Duomenys pateikti 13 lentelėje.

13 lentelė

Visų respondentų nerimo lygio ir faktorių pasiskirstymas pagal lytį, proc.

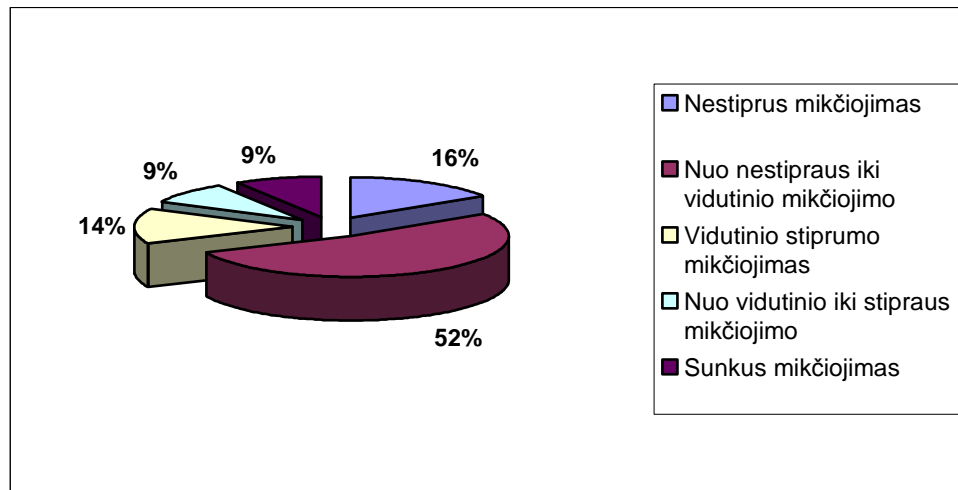
Nerimo faktoriai	Mergaitė			Berniukas		
	Nežymus nerimas	Padidėjęs nerimas	Žymus nerimas	Nežymus nerimas	Padidėjęs nerimas	Žymus nerimas
Bendras nerimas	58,1	16,1	25,8	68,4	19,7	11,8
Socialinis stresas	67,7	32,3	0,0	61,8	34,2	3,9
Frustruotas sėkmės poreikis	62,9	32,3	4,8	63,2	32,9	3,9
Saviraiškos baimė	61,3	11,3	27,4	63,2	6,6	30,3
Žinių tikrinimo baimė	48,4	17,7	33,9	69,7	17,1	13,2
Baimė nepateisinti lūkesčių	46,8	22,6	30,6	51,3	25,0	23,7
Žemas fiziologinis pasipriešinimas stresui	48,4	32,3	19,4	75,0	11,8	13,2
Santykių su mokytojais problemos ir baimės	62,9	33,9	3,2	78,9	17,1	3,9

Tyrimo duomenys leidžia daryti išvadą, kad mergaitėms (33,9%) žymų nerimą kelia žinių tikrinimo baimė, o berniukams (30,3%) – saviraiškos baimė.

2.4. Moksleivių mikčiojimo įvertinimas

Tyrimu siekta įvertinti moksleivių mikčiojimą: mikčiojimo stiprumą, mikčiojimo rūšį, traukulių pobūdį. Matuojant mikčiojimo stiprumą buvo svarbu nustatyti, koks mikčiojimo stiprumas būdingas moksleiviams.

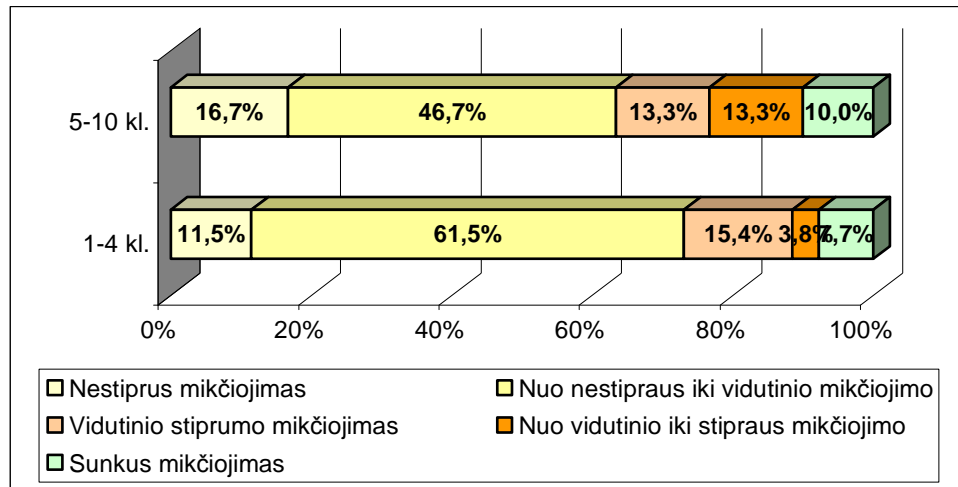
14 paveiksle pateikiamas mikčiojančiųjų pasiskirstymas pagal mikčiojimo stiprumą.

14 pav. Mikčiojančiųjų pasiskirstymas pagal mikčiojimo stiprumą, %

Analizuojant gautus duomenis paaiškėjo, jog dauguma (52%) mikčiojančiųjų – moksleiviai, turintys nuo nestipraus iki vidutinio mikčiojimą. Mažiau nei ketvirtadalis (16%) pasižymi nestipriu mikčiojimu. 14% mokinių būdingas vidutinio stiprumo mikčiojimas. Mažiausią mikčiojančiųjų dalį (9%) sudaro moksleiviai, pasižymintys sunkiu mikčiojimu ir nuo vidutinio iki stipraus mikčiojimu.

Tyrimas padėjo išsiaiškinti, kaip mikčiojimo stiprumas pasiskirstė pagal klases. Duomenys pateikiami 15 paveiksle.

15 pav. Mikčiojimo stiprumas pagal klases, %

14 lentelėje pateikti duomenys iliustruoja mikčiojimo stiprumo pasiskirstymą klasėse.

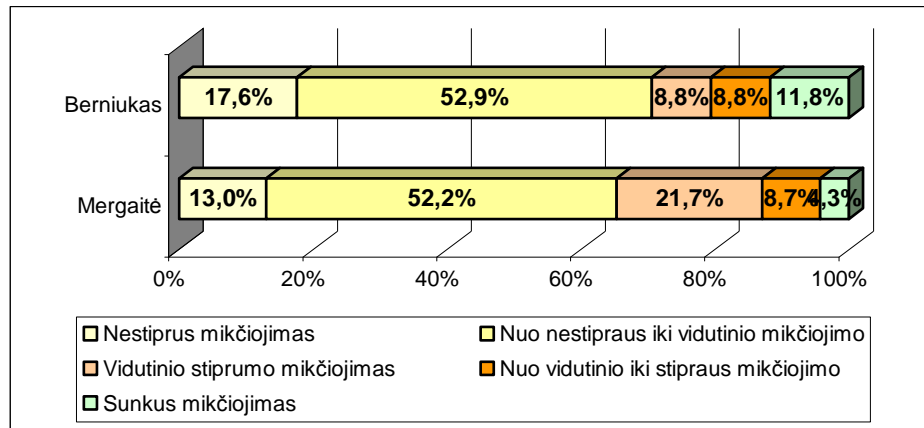
14 lentelė

Mikčiojimo stiprumas pagal klases, proc.

Klasė	Mikčiojimo stiprumas					Iš viso:
	Nestiprus mikčiojimas	Nuo nestipraus iki vidutinio mikčiojimo	Vidutinis mikčiojimas	Nuo vidutinio iki stipraus mikčiojimo	Sunkus mikčiojimas	
1-4 kl.	11,5%	61,5%	15,4%	3,8%	7,7%	100,0%
5-10 kl.	16,7%	46,7%	13,3%	13,3%	10,0%	100,0%
Iš viso:	14,3%	53,6%	14,3%	8,9%	8,9%	100,0%

15 paveiksle ir 14 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad dauguma (61,5%) nuo nestipraus iki vidutinio mikčiojimą turinčių moksleivių mokosi 1-4 klasėse. Mažiausią dalį (3,8%) 1-4 klasių mikčiojančiųjų sudaro vaikai, pasižymintys nuo vidutinio iki stipraus mikčiojimu. Mažiau nei pusė (46,7%) vaikų, besimokančių 5-10 klasėse, pasižymi nuo nestipraus iki vidutinio mikčiojimu. Mažiausią dalį (10,0%) sudaro 5-10 klasių moksleiviai, turintys sunkų mikčiojimą.

Tyrimu norėta išsiaiškinti, koks mikčiojimo stiprumas būdingas mergaitėms, koks berniukams. Duomenys pateikiami 16 paveiksle ir 15 lentelėje.

16 pav. Mikčiojimo stiprumas pagal lytį, %

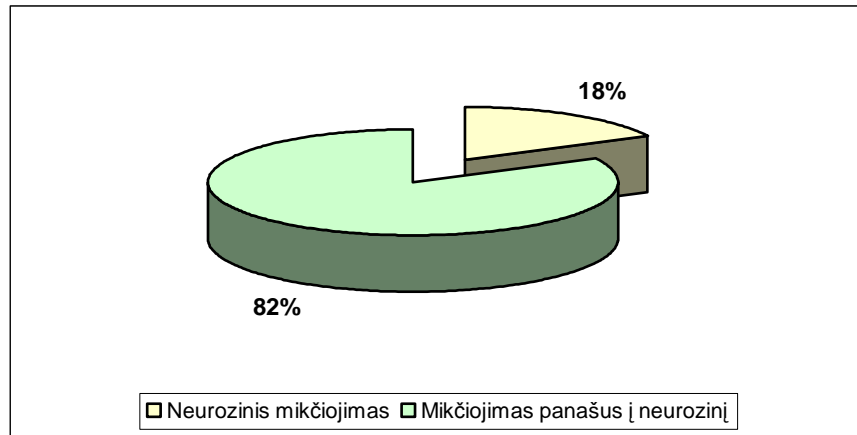
15 lentelė

Mikčiojimo stiprumas pagal lytį, proc.

Lytis	Mikčiojimo stiprumas					Iš viso:
	Nestiprus mikčiojimas	Nuo nestipraus iki vidutinio mikčiojimo	Vidutinis mikčiojimas	Nuo vidutinio iki stipraus mikčiojimo	Sunkus mikčiojimas	
Mergaitė	13,0%	52,2%	21,7%	8,7%	4,3%	100,0%
Berniukas	17,6%	52,9%	8,8%	8,8%	11,8%	100,0%
Iš viso:	15,8%	52,6%	14,0%	8,8%	8,8%	100,0%

Analizuojant duomenis apie berniukų ir mergaičių mikčiojimą paaiškėjo, kad didesnei daliai (52,2%) mergaičių būdingas nuo nestipraus iki vidutinio mikčiojimas. Mažiausią dalį (4,3%) sudaro mergaitės, turinčios sunkų mikčiojimą. Daugiau negu ketvirtadalis (21,7%) mergaičių, pasižymi vidutiniu mikčiojimu. Nedidelę dalį (13,0%) sudaro nestipriai mikčiojančios mergaitės, taip pat nedidelė dalis (8,7%) mergaičių, pasižymi nuo vidutinio iki stipraus mikčiojimu. Dauguma (52,9%) berniukų būdingas nuo nestipraus iki vidutinio mikčiojimas. Mažiau negu ketvirtadalį (17,6%) sudaro berniukai, turintys nestiprų mikčiojimą. Nedidelę dalį (11,8%) sudaro berniukai, kuriems nustatytas sunkus mikčiojimas. Po lygiai (8,8%) pasiskirstė vidutinį mikčiojimą ir nuo vidutinio iki stipraus mikčiojimą turintys berniukai.

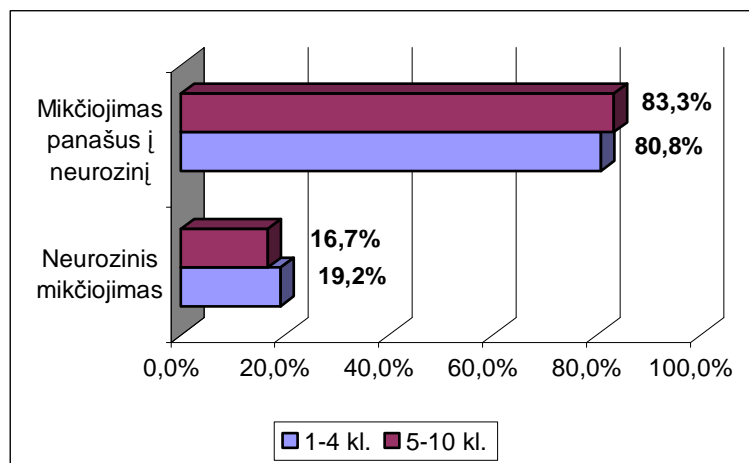
Tyrimo metu paaiškėjo, kad dominuoja mikčiojimas, panašus į neurozinį. Mikčiojimo pasiskirstymas pagal rūšį pateikiamas 17 paveiksle.

17 pav. Mikčiojančiųjų pasiskirstymas pagal mikčiojimo rūšis, %

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad daugumai (82%) mikčiojančiųjų būdingas panašus į neurozinį mikčiojimas. Mažesnę dalis (18%) moksleivių pasižymi neuroziniu mikčiojimu.

Apdorojant tyrimų rezultatus, buvo įdomu išsiaiškinti, kokia mikčiojimo rūšis dominuoja atskirose klasėse. Duomenys pateikiami 18 paveiksle.

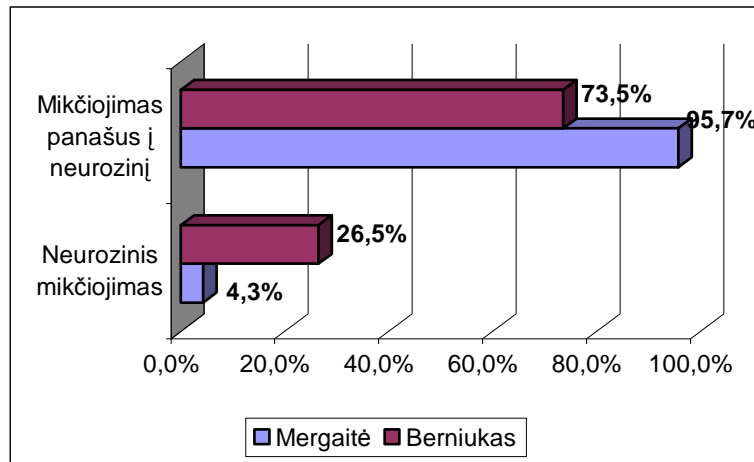

18 pav. Mikčiojančiųjų pasiskirstymas pagal mikčiojimo rūšį ir klases, %

Tyrimo duomenys rodo, kad daugumai (80,8%) 1-4 klasių mikčiojančių moksleivių būdingas panašus į neurozinį mikčiojimas. Tik 19,2% 1-4 klasių mikčiojančiųjų nustatytas neurozinis mikčiojimas.

83,3% 5-10 klasių mikčiojančiųjų konstatuotas mikčiojimas panašus į neurozinį, o 16,7% 5-10 klasių moksleivių pasižymi neuroziniu mikčiojimu.

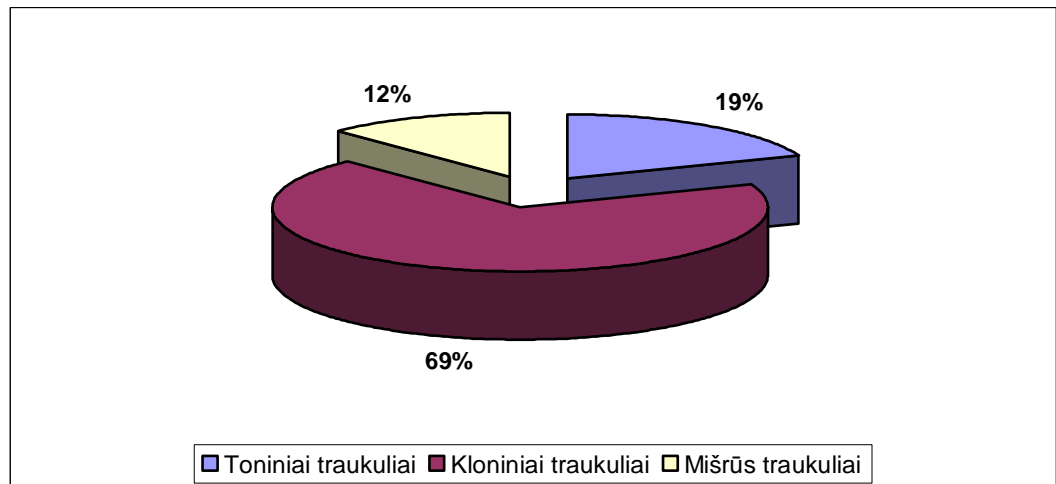
19 paveiksle pateikiamas mikčiojančiųjų pasiskirstymas pagal mikčiojimo rūšį ir lytį.

19 pav. Mikčiojančiųjų pasiskirstymas pagal mikčiojimo rūšį ir lytį, %

Iš 19 paveiksle pateiktų duomenų matyti, jog didžiausią dalį (95,7%) tyrime dalyvavusių mikčiojančiųjų sudaro mergaitės, pasižyminčios mikčiojimu, panašiu į neurozinį, o 4,3% sudaro mergaitės, turinčios neurozinį mikčiojimą. Dauguma (73,5%) berniukų pasižymi mikčiojimu, panašiu į neurozinį, tik ketvirtadalis (26,5%) – neuroziniu mikčiojimu.

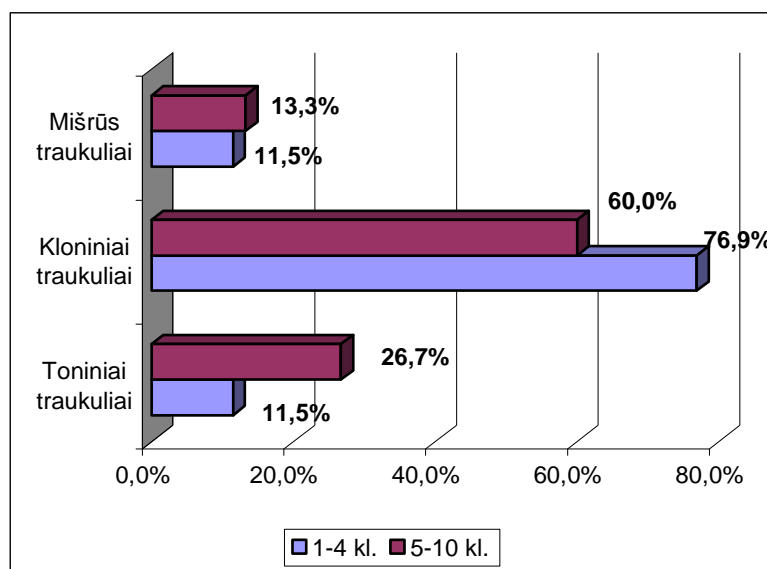
Atliekant mikčiojimo įvertinimą svarbu nustatyti mikčiojančiųjų traukulių pobūdį. Gauti duomenys pateikiami 20 paveiksle.

20 pav. Mikčiojančiųjų pasiskirstymas pagal traukulių pobūdį, %

Analizuojant tyrimo duomenis paaiškėjo, jog dauguma (69%) mikčiojančiųjų pasižymi kloniniais traukuliais. Mažesnę dalį (19%) užima vaikai, kuriems būdingi toniniai traukuliai. Mažiausią dalį (12%) sudaro moksleiviai, kuriems būdingi mišrūs traukuliai.

Duomenys apie mikčiojančiųjų pasiskirstymą pagal klases ir traukulių pobūdį pateikiami 21 paveiksle.

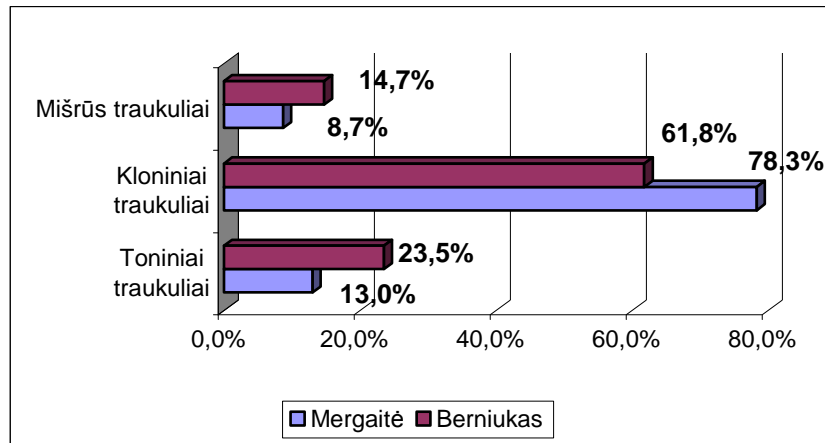

21 pav. Mikčiojančiųjų pasiskirstymas pagal klases ir traukulių pobūdį, %

Iš 21 paveikslo matyti, kad daugumai (76,9%) 1-4 klasių mikčiojančiųjų būdingi kloniniai traukuliai. Nedidelę dalį (11,5%) 1-4 klasių moksleivių, sudaro mikčiojantys, pasižymintys toniniais traukuliais. Tiek pat (11,5%) 1-4 klasių mikčiojančiųjų pasižymi mišriais traukuliais.

Daugiau negu pusei (60,0%) 5-10 klasių moksleivių būdingi kloniniai traukuliai. Ketvirtadaliui (26,7%) būdingi toniniai traukuliai. Mažiausią dalį (13,3%) 5-10 klasių mikčiojančiųjų sudaro moksleiviai, kuriems būdingi mišrūs traukuliai.

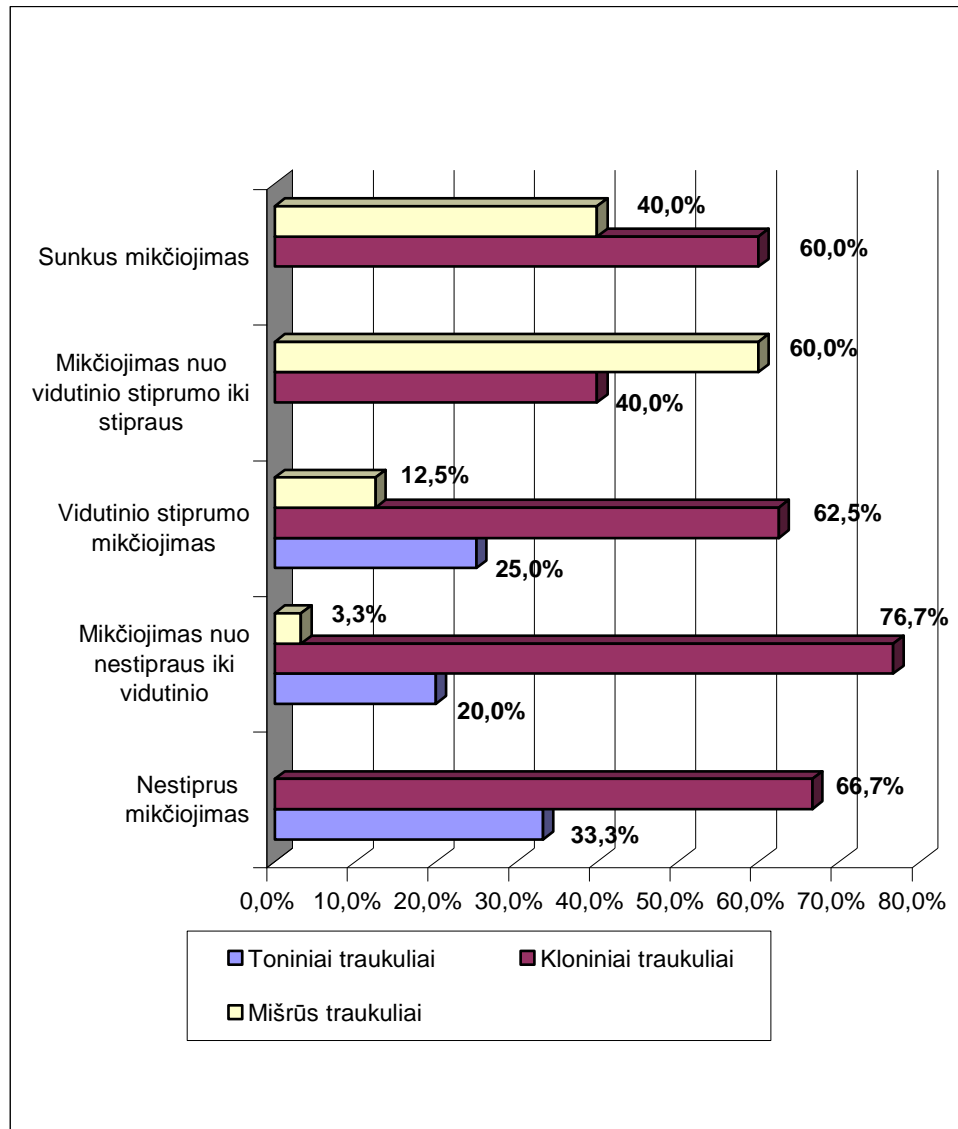
Duomenys apie mikčiojančiųjų pasiskirstymą pagal lytį ir traukulių pobūdį pateikiami 22 paveiksle.

22 pav. Mikčiojančiųjų pasiskirstymas pagal lytį ir traukulių pobūdį, %

Tyrimo duomenys rodo, kad daugumai (78,3%) tyrime dalyvavusių mergaičių būdingi kloniniai traukuliai. Mažesnei daliai (13,0%) būdingi toniniai, mažiausiai daliai (8,7%) mergaičių būdingi mišrūs traukuliai. Daugiau negu pusei (61,8%) berniukų būdingi kloniniai traukuliai. Apie ketvirtadalis (23,5%) berniukų, pasižymi toniniais traukuliais. Mažiausią dalį (14,7%) sudaro berniukai, kuriems būdingi mišrūs traukuliai.

Apdorojant tyrimo rezultatus, norėta išsiaiškinti mikčiojančiųjų pasiskirstymą pagal traukulių pobūdį ir mikčiojimo stiprumą. 23 paveiksle galima matyti kai kuriuos atskiroms mikčiojimo stiprumo grupėms būdingesnius traukulius.

23 pav. Mikčiojančiųjų pasiskirstymas pagal traukulių pobūdį ir mikčiojimo stiprumą, %

Tyrimo metu paaiškėjo koks traukulių pobūdis ir mikčiojimo stiprumas dominuoja. Duomenys pateikiami 16 lentelėje.

16 lentelė

Respondentų pasiskirstymas pagal traukulių pobūdį ir mikčiojimo stiprumą, proc.

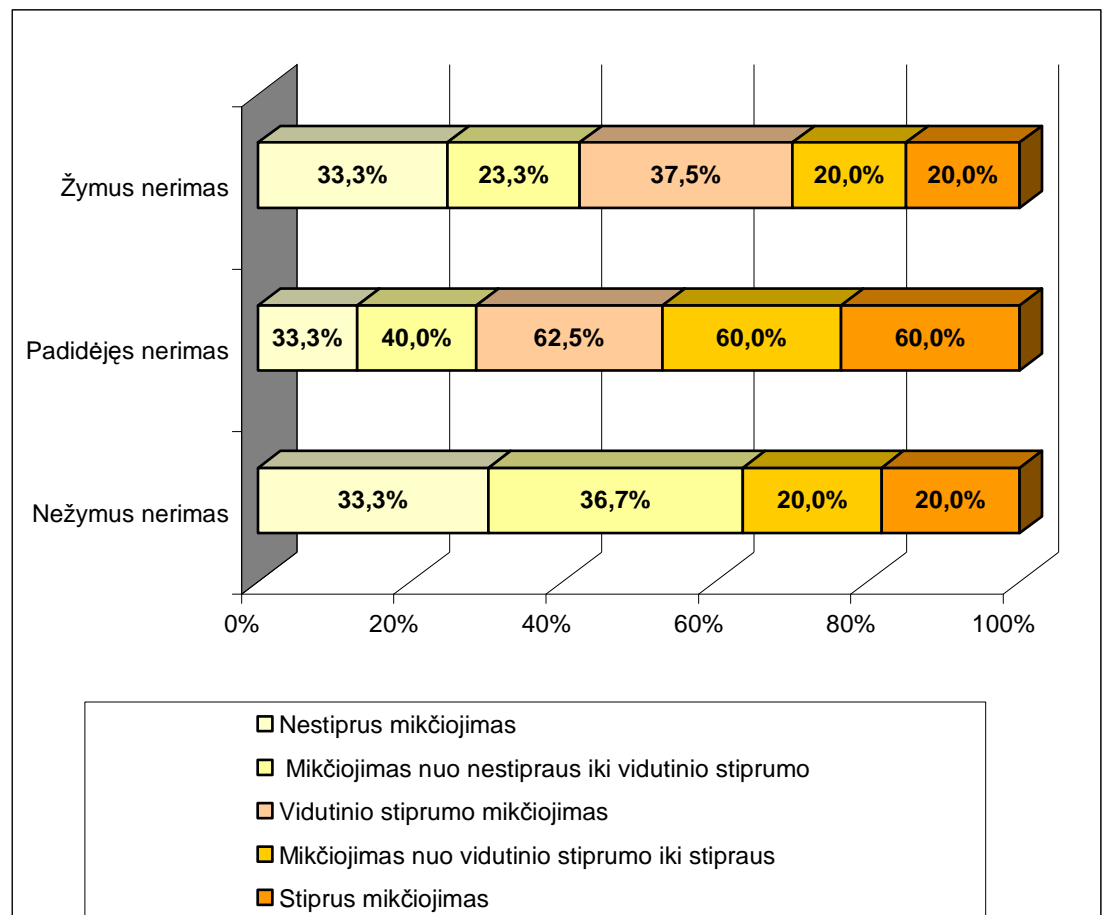
Mikčiojimo stiprumas	Traukulių rūšis			Iš viso:
	Toniniai traukuliai	Kloniniai traukuliai	Mišrūs traukuliai	
Nestiprus mikčiojimas	33,3%	66,7%	-	100,0%
Mikčiojimas nuo nestipraus iki vidutinio	20,0%	76,7%	3,3%	100,0%

Vidutinio stiprumo mikčiojimas	25,0%	62,5%	12,5%	100,0%
Mikčiojimas nuo vidutinio stiprumo iki stipraus	-	40,0%	60,0%	100,0%
Sunkus mikčiojimas	-	60,0%	40,0%	100,0%
Iš viso:	19,3%	68,4%	12,3%	100,0%

Daugumai (66,7%) nestiprų mikčiojimą turinčių moksleivių būdingi kloniniai traukuliai. 33,3% – toniniai traukuliai.

Daugumai (60,0%) sunkų mikčiojimą turinčių moksleivių būdingi kloniniai traukuliai, ir 40,0% sudaro mišrūs traukuliai.

Įvertinus moksleivių mikčiojimą, tyrimu siekta atskleisti nerimo lygio pasiskirstymą pagal mikčiojimo stiprumą, mikčiojimo rūšį, traukulių pobūdį. Duomenys apie nerimo lygio pasiskirstymą, pagal mikčiojimo stiprumą pateikiami 24 paveiksle.

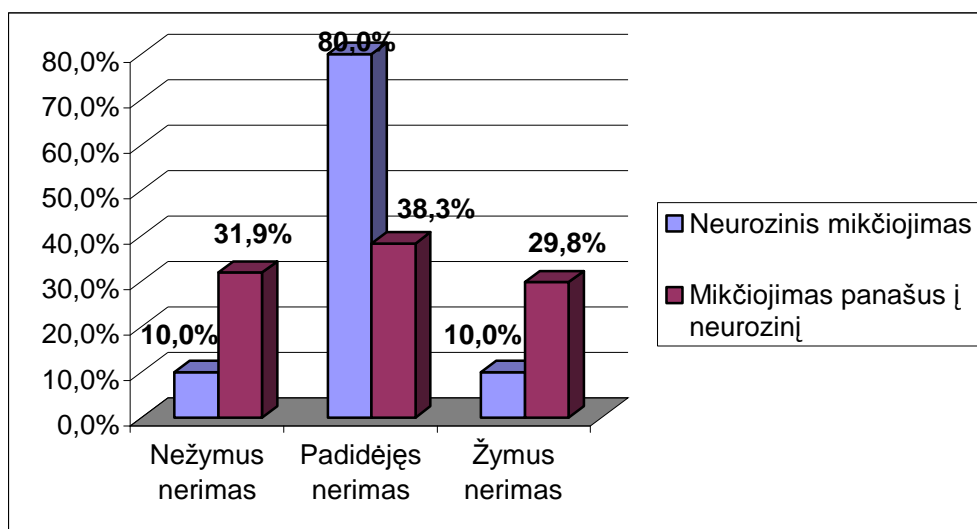

24 pav. Nerimo lygio pasiskirstymas pagal mikčiojimo stiprumą, %

Tyrimo duomenys rodo, kad daugiausia (62,5%) mikčiojančiųjų, jaučiančių padidėjusį nerimą, pasižymi vidutinio stiprumo mikčiojimu. 60,0% tiriamųjų, kuriems nustatytas padidėjęs nerimas, pasižymi nuo vidutinio iki stipraus mikčiojimu. 60,0% moksleivių, kuriems būdingas padidėjęs nerimas, pasižymi stipriu mikčiojimu.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad didžiausią dalį (37,5%) žymų nerimą jaučiančių moksleivių sudaro vaikai, kuriems būdingas vidutinio stiprumo mikčiojimas. 33,3% mikčiojančiųjų, jaučiančių žymų nerimą, nustatytas nestiprus mikčiojimas. Daugiau negu trečdaliui (36,7%) nežymų nerimą jaučiančiųjų mokinių būdingas nuo nestipraus iki vidutinio stiprumo mikčiojimas. Beveik tokią pat dalį (33,3%) nežymų nerimą jaučiančių moksleivių sudaro vaikai, pasižymintys nestipriu mikčiojimu.

Duomenys apie nerimo lygio pasiskirstymą pagal mikčiojimo rūšį pateikiami 25 paveiksle.

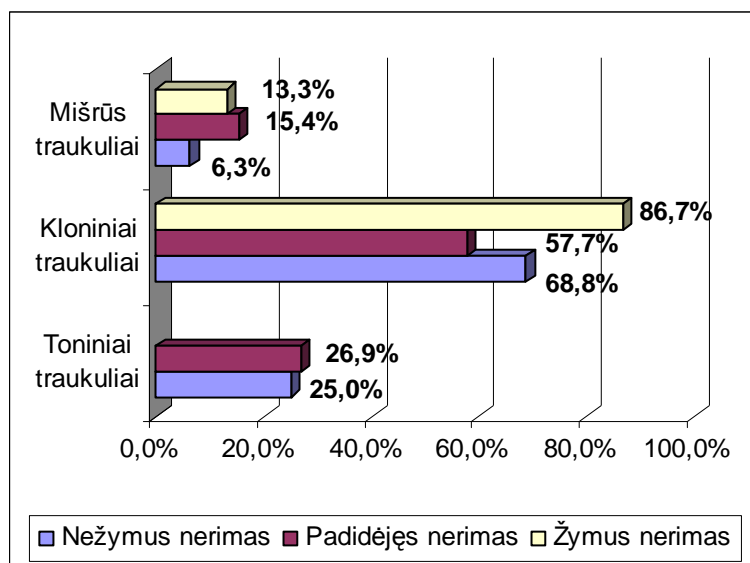

25 pav. Nerimo lygio pasiskirstymas pagal mikčiojimo rūšį, %

Analizuojant nerimo lygio pasiskirstymą pagal mikčiojimo rūšį, matyti, kad jis gana įvairus. Didžiausią dalį (80,0%) padidėjusio nerimo mikčiojančiųjų sudaro moksleiviai, kuriems nustatytas neurozinis mikčiojimas. 38,3% padidėjusį nerimą jaučiančių vaikų būdingas panašus į neurozinį mikčiojimas. Beveik trečdaliui (29,8%) žymų nerimą jaučiančių moksleivių būdingas mikčiojimas panašus į neurozinį, dešimtadaliui nustatytas neurozinis mikčiojimas.

Gal būt nerimo lygio pasiskirstymui turi įtakos traukuliai.

Duomenys apie nerimo lygio pasiskirstymą pagal traukulių pobūdį pateikiami 26 paveiksle.

26 pav. Mikčiojančiųjų pasiskirstymas pagal traukulių pobūdį ir nerimo lygį, %

Tyrimo rezultatai rodo, kad daugumai (86,7%) žymų nerimą jaučiančių moksleivių būdingi kloniniai traukuliai, gerokai mažesnei daliai (13,3%) nustatyti mišrūs traukuliai. Daugiau negu pusei (57,7%) padidėjusį nerimą jaučiančių mikčiojančiųjų būdingi kloniniai traukuliai, ketvirtadaliui (26,9%) – toniniai traukuliai, mažai daliai (15,4%) – mišrūs traukuliai.

Didžiausią dalį (68,8%) nežymų nerimą jaučiančių moksleivių sudaro mikčiojantys, kuriems būdingi kloniniai traukuliai, ketvirtadalį (25,0%) – toniniai traukuliai, labai mažą dalį (6,3%) – mišrūs traukuliai.

Mokymosi procese patiriamos įvairios mokyklinio nerimo apraiškos tiesiogiai veikia moksleivių mikčiojimą, todėl šiuo tyrimu bandyta atskleisti mokyklinio nerimo faktorių ir mikčiojimo stiprumo ryšį.

Gauti duomenys apie aukštu nerimo lygiu pasižyminčius mikčiojančius moksleivius, jų mokyklinio nerimo faktorių ir mikčiojimo stiprumo ryšį pateikiami 17 lentelėje.

17 lentelė

Nerimo faktorių įtaka mikčiojimo stiprumui (aukštas nerimo lygis), proc.

Nerimo faktoriai	Mikčiojimo stiprumas	
	Nuo labai nestipraus iki vidutinio stiprumo	Nuo vidutinio iki labai stipraus
Bendras nerimas	41,0	50,0
Socialinis stresas	2,6	-

Frustruotas sėkmės poreikis	10,3	11,1
Saviraiškos baimė	53,8	77,8
Žinių tikrinimo baimė	41,0	61,1
Baimė nepateisinti lūkesčių	48,7	66,7
Žemas fiziologinis pasipriešinimas stresui	41,0	27,8
Santykių su mokytojais problemos ir baimės	7,7	11,1

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad moksleiviai, kuriems būdingas nuo labai nestipraus iki vidutinio stiprumo mikčiojimas, pasižymi aukštu nerimo lygiu. Pusei (53,8%) šios grupės mikčiojančiųjų pasireiškia saviraiškos baimė, mažesnė dalis (48,7%) bijo nepateisinti lūkesčių, dar mažiau (41,0%) mikčiojančiųjų bijo žinių tikrinimo. Aukštu nerimo lygiu pasižymi ir mikčiojantys, kuriems nustatytas nuo vidutinio iki labai stipraus mikčiojimas. Dauguma (77,8%) šių moksleivių bijo išreikšti save, 66,7% mikčiojančiųjų moksleivių bijo nepateisinti lūkesčių. 61,1% mokinių jaučia žinių tikrinimo baimę.

18 lentelėje pateikiami duomenys apie padidėjusiu nerimo lygiu pasižyminčių mikčiojančių moksleivių mokyklinio nerimo faktorių įtaką mikčiojimo stiprumui.

18 lentelė

Nerimo faktorių įtaka mikčiojimo stiprumui (padidėjęs nerimo lygis), proc.

Nerimo faktoriai	Mikčiojimo stiprumas	
	Nuo labai nestipraus iki vidutinio stiprumo	Nuo vidutinio iki labai stipraus
Bendras nerimas	25,6	27,8
Socialinis stresas	48,7	50,0
Frustruotas sėkmės poreikis	53,8	66,7
Saviraiškos baimė	10,3	5,6
Žinių tikrinimo baimė	12,8	11,1
Baimė nepateisinti lūkesčių	20,5	22,2
Žemas fiziologinis pasipriešinimas stresui	10,3	27,8
Santykių su mokytojais problemos ir baimės	35,9	44,4

Tyrimo duomenys atskleidė, kad padidėjęs nerimo lygis būdingas moksleiviams, kuriems nustatytas nuo labai nestipraus iki vidutinio stiprumo mikčiojimas. Daugumai (53,8%) šios grupės mikčiojančiųjų būdinga frustracija siekiant sėkmės. 48,7% būdingas socialinis stresas. 35,9% šios

grupės mikčiojančiųjų turi problemų bendraudami su mokytojais. Padidėjusį nerimą jaučia ir mikčiojantys, kuriems nustatytas nuo vidutinio iki labai stipraus mikčiojimas. Daugumai (66,7%) šios grupės moksleivių būdingas frustruotas sėkmės poreikis. Pusė (50,0%) mikčiojančiųjų patiria socialinį stresą. Mažiau negu pusė (44,4%) jaučia baimę, bendraudami su mokytojais.

2.5. Mokyklinio nerimo faktorių ir mikčiojimo stiprumo statistinės charakteristikos

Siekiant išsiaiškinti mokyklinio nerimo faktorių tarpusavio ryšius, buvo atlikta tyrimo duomenų koreliacinė analizė. Koreliacijos koeficiento įvertinimui naudota skalė (žr. 4 priedą).

Moksleivių mokyklinio nerimo faktorių koreliaciniai ryšiai pateikti 19 lentelėje.

19 lentelė

Moksleivių nerimo faktorių tarpusavio ryšiai
(Pearson koreliacijos koeficientai)

	Bendras nerimas	Socialinis stresas	Frustruotas sėkmės poreikis	Saviraiškos baimė	Žinių tikrinimo baimė	Baimė nepateisinti lūkesčių	Žemas fiziologinis pasipriešinimas stresui	Santykių su mokytojais problemos ir baimės
Bendras nerimas	1	0,481(**)	0,551(**)	0,737(**)	0,873(**)	0,746(**)	0,822(**)	0,556(**)
Socialinis stresas	0,481(**)	1	0,588(**)	0,583(**)	0,425(**)	0,421(**)	0,408(**)	0,305(**)
Frustruotas sėkmės poreikis	0,551(**)	0,588(**)	1	0,628(**)	0,487(**)	0,655(**)	0,342(**)	0,565(**)
Saviraiškos baimė	0,737(**)	0,583(**)	0,628(**)	1	0,610(**)	0,632(**)	0,547(**)	0,414(**)
Žinių tikrinimo baimė	0,873(**)	0,425(**)	0,487(**)	0,610(**)	1	0,687(**)	0,704(**)	0,463(**)
Baimė nepateisinti lūkesčių	0,746(**)	0,421(**)	0,655(**)	0,632(**)	0,687(**)	1	0,507(**)	0,460(**)
Žemas fiziologinis pasipriešinimas stresui	0,822(**)	0,408(**)	0,342(**)	0,547(**)	0,704(**)	0,507(**)	1	0,401(**)
Santykių su mokytojais problemos ir baimės	0,556(**)	0,305(**)	0,565(**)	0,414(**)	0,463(**)	0,460(**)	0,401(**)	1

**** Koreliacijos reikšmingumo lygmuo visais atvejais $p < 0,01$**

Iš 19 lentelės matyti moksleivių nerimo faktorių koreliaciniai ryšiai. Galima teigti, kad visi koreliacijos koeficientai yra teigiami, t.y. ryšys tarp faktorių yra tiesioginis.

Stipriausias koreliacinis ryšys nustatytas tarp bendro nerimo ir žinių tikrinimo baimės ($r=0,873$, $p < 0,01$). Stiprus koreliacinis ryšys nustatytas tarp:

- bendro nerimo ir žemo fiziologinio pasipriešinimo stresui ($r=0,822$, $p < 0,01$);
- bendro nerimo ir baimės nepateisinti lūkesčių ($r=0,746$, $p < 0,01$);
- bendro nerimo ir saviraiškos baimės ($r=0,737$, $p < 0,01$);
- žinių tikrinimo baimės ir žemo fiziologinio pasipriešinimo stresui ($r=0,704$, $p < 0,01$).

Tarp kitų nerimo faktorių nustatytas silpnas koreliacinis ryšys.

Koreliacijos koeficientai buvo skaičiuojami ir atskiroms tiriamųjų grupėms: pagrindinei (mikčiojančių moksleivių) ir kontrolinės (sklandžiai kalbančių moksleivių).

Pagrindinės grupės (mikčiojančių) moksleivių nerimo faktorių koreliaciniai ryšiai pateikiami 20 lentelėje.

20 lentelė

Mikčiojančiųjų nerimo faktorių tarpusavio ryšiai

(Pearson koreliacijos koeficientai)

	Bendras nerimas	Socialinis stresas	Frustruotas sėkmės poreikis	Saviraiškos baimė	Žinių tikrinimo baimė	Baimė nepateisinti lūkesčių	Žemas fiziologinis pasipriešinimas stresui	Santykių su mokytojais problemos ir baimės
Bendras nerimas	1	0,471(**)	0,566(**)	0,727(**)	0,879(**)	0,688(**)	0,815(**)	0,607(**)
Socialinis stresas	0,471(**)	1	0,562(**)	0,572(**)	0,431(**)	0,492(**)	0,334(*)	0,285(*)
Frustruotas sėkmės poreikis	0,566(**)	0,562(**)	1	0,576(**)	0,515(**)	0,772(**)	0,277(*)	0,511(**)
Saviraiškos baimė	0,727(**)	0,572(**)	0,576(**)	1	0,677(**)	0,735(**)	0,503(**)	0,371(**)
Žinių tikrinimo baimė	0,879(**)	0,431(**)	0,515(**)	0,677(**)	1	0,647(**)	0,695(**)	0,511(**)
Baimė nepateisinti lūkesčių	0,688(**)	0,492(**)	0,772(**)	0,735(**)	0,647(**)	1	0,393(**)	0,390(**)

Žemas fiziologinis pasipriešinimas stresui	0,815(**)	0,334(*)	0,277(*)	0,503(**)	0,695(**)	0,393(**)	1	0,427(**)
Santykių su mokytojais problemos ir baimės	0,607(**)	0,285(*)	0,511(**)	0,371(**)	0,511(**)	0,390(**)	0,427(**)	1

**** Koreliacijos reikšmingumo lygmuo visais atvejais $p < 0,01$**

***Koreliacijos reikšmingumo lygmuo visais atvejais $p < 0,05$**

Iš pateiktos lentelės matyti, kad visi nerimo faktoriai susiję. Stipriausias koreliacinis ryšys nustatytas tarp bendro nerimo ir žinių tikrinimo baimės ($r=0,879$, $p < 0,01$).

Stiprus koreliacinis ryšys nustatytas tarp:

- bendro nerimo ir žemo fiziologinio pasipriešinimo stresui ($r=0,815$, $p < 0,01$);
- baimės nepateisinti lūkesčių ir frustruoto sėkmės poreikio ($r=0,772$, $p < 0,01$);
- baimės nepateisinti lūkesčių ir saviraiškos baimės ($r=0,735$, $p < 0,01$);
- bendro nerimo ir saviraiškos baimės ($r=0,727$, $p < 0,01$).

Kontrolinės (sklandžiai kalbančių) moksleivių grupės nerimo faktorių koreliaciniai ryšiai pateikiami 21 lentelėje.

21 lentelė

Kontrolinės moksleivių grupės nerimo faktorių tarpusavio ryšiai
(*Pearson koreliacijos koeficientai*)

	Bendras nerimas	Socialinis stresas	Frustruotas sėkmės poreikis	Saviraiškos baimė	Žinių tikrinimo baimė	Baimė nepateisinti lūkesčių	Žemas fiziologinis pasipriešinimas stresui	Santykių su mokytojais problemos ir baimės
Bendras nerimas	1	0,233(*)	0,046	0,415(**)	0,825(**)	0,634(**)	0,750(**)	0,162
Socialinis stresas	0,233(*)	1	0,440(**)	0,410(**)	0,225(*)	0,156	0,273(*)	0,071
Frustruotas sėkmės poreikis	0,046	0,440(**)	1	0,315(**)	0,143	0,293(**)	0,015	0,356(**)
Saviraiškos baimė	0,415(**)	0,410(**)	0,315(**)	1	0,278(*)	0,231(*)	0,301(**)	0,042
Žinių tikrinimo baimė	0,825(**)	0,225(*)	0,143	0,278(*)	1	0,569(**)	0,582(**)	0,164
Baimė nepateisinti	0,634(**)	0,156	0,293(**)	0,231(*)	0,569(**)	1	0,393(**)	0,253(*)

lūkesčių								
Žemas fiziologinis pasipriešinimas stresui	0,750(**)	0,273(*)	0,015	0,301(**)	0,582(**)	0,393(**)	1	0,089
Santykių su mokytojais problemos ir baimės	0,162	0,071	0,356(**)	0,042	0,164	0,253(*)	0,089	1

**** Koreliacijos reikšmingumo lygmuo visais atvejais $p < 0,01$**

*** Koreliacijos reikšmingumo lygmuo visais atvejais $p < 0,05$**

Iš 21 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad stipriausias ryšys nustatytas tarp bendro nerimo ir žinių tikrinimo baimės ($r=0,825$, $p < 0,01$). Stiprus ryšys nustatytas tarp bendro nerimo ir žemo fiziologinio pasipriešinimo stresui ($r=0,750$, $p < 0,01$). Koreliaciniai ryšiai tarp kitų faktorių yra labai silpni.

Tyrimo rezultatai atskleidė stiprų ryšį tarp daugelio mokyklinio nerimo faktorių mikčiojančiųjų grupėje. Sklandžiai kalbančių moksleivių koreliacinis ryšys tarp visų nerimo faktorių yra žymiai silpnesnis. Lyginant abi moksleivių grupes stipriausias ryšys nustatytas tarp bendro nerimo ir žinių tikrinimo baimės, tačiau mikčiojančių mokinių bendro nerimo ir žinių tikrinimo baimės ryšys žymiai stipresnis, taip pat mikčiojančiųjų baimės nepateisinti lūkesčių ir saviraiškos baimės ryšys stipresnis negu abiejų tiriamų grupių kartu.

IŠVADOS

1. Tyrimų rezultatai parodė, kad daugiau negu pusė tyrime dalyvavusių mikčiojančiųjų jaučia žymų mokyklinį nerimą.

2. Nerimas ypač pasireiškia saviraiškos baime, baime nepateisinti lūkesčių, žinių tikrinimo baime, bendru nerimu.

3. Mokyklinio nerimo lygis susijęs su mikčiojimo rūšimi.

4. Tyrimo duomenų analizė leidžia teigti, kad yra glaudžios sąsajos tarp mikčiojančiųjų mokyklinio nerimo ir mikčiojimo rūšies bei stiprumo.

5. Visi mokyklinio nerimo veiksniai tarpusavyje susiję; tarp kai kurių mikčiojančiųjų mokyklinio nerimo faktorių nustatytas labai stiprus ir stiprus, statistiškai reikšmingas ryšys.

6. Tyrimo rezultatai iš dalies patvirtino iškeltą hipotezę, kad mokyklinis nerimas priklauso nuo mikčiojimo rūšies ir mikčiojimo stiprumo bei patvirtino hipotezę, kad mikčiojimas neigiamai veikia mikčiojančiųjų mokyklinę adaptaciją, sukeldamas didesnę mokyklinį nerimą nei sklandžiai kalbantiems bendraamžiams.

7. Mikčiojančiųjų mokyklinio nerimo veiksnių analizė leistų ugdymo įstaigos pedagogams identifikuoti patiriamo psichologinio diskomforto sritis. Remiantis turima informacija būtų galima taip organizuoti mikčiojančiųjų ugdymą, kad būtų išvengta kai kurių nerimo faktorių, veikiančių vaiko mikčiojimą.

8. Tyrimas dėl nedidelės tiriamųjų imties ir neadaptuoto tyrimo instrumento galėtų būti vertinamas kaip žvalgomas, o duomenų interpretacijos – kaip orientacinės, atskleidžiančios tik tyrinėtoms imties charakteristikoms.

Literatūra

1. Ališauskas, A. (2004). Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio vaiko psichologinė savijauta bendrojo ugdymo klasėse. *Ugdymo psichologija*, 11-12, 12-17.
2. Ambrukaitis, J., Ruškus, J. (2003). Specialiųjų poreikių vaikas bendrojo lavinimo mokykloje: ugdymo kokybės kriterijų identifikavimas. *Specialusis ugdymas*, 2 (9), 61-72.
3. Ambrukaitis, J., Stankevičienė, D. (2002). Specialiųjų poreikių mokiniai bendrojo lavinimo mokykloje: mokymo ir mokymosi bruožai. *J. Ambrukaitis, O. Štitiilienė (Sud.). Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas*, 6, 17-52.
4. Barkauskienė, R. (2003). Mokymosi negalių turinčių vaikų savęs suvokimo ypatumai. *Specialusis ugdymas*, 1 (8), 96-103.
5. Baumgartner, M. (1999). *Stuttering and Related Disorders of Fluency*, 2nd edition. New York.
6. Beresnevičienė, D., Markovienė, M., Eidukevičius, R. (1999). Jaunesniųjų moksleivių savęs vertinimas, psichologinė savijauta mokykloje bei mokyklinis nerimastingumas. *Ugdymo psichologija*, 2 (2), 13-19.
7. Bitinas, B. (1998). *Ugdymo tyrimų metodologija*. Vilnius: Jošara.
8. Bloodstein, O. (1995). *A handbook on stuttering*. San Diego: Hodder Arnold.
9. Braun, O. (1999). *Sprachstörungen bei Kindern und Jugendlichen*. Diagnostik – Therapie – Förderung. Köln: Verlag W. Kohlhammer.
10. Böhme, G. (1997). *Sprach-, Sprech-, Stimm- und schluckstörungen*. Band 1-2: Klinik, G. Fisher, Stuttgart, Jeno, Luleck. Ulm: G. Fisher.
11. Conture, E. G. (2001). *Stuttering: it's nature diagnosis and treatment*. Boston: Alyn & Bacon.
12. Conture, E., Kelly, E. (1991). Young stuttrer's non- speech behaviors during stuttering. *Journal of Speech and Hearing Research*, 39, 18-26.
13. Comins, J., Marshall, F. (2002). Stuttering research and practice. *Speaking out magazine of British Stammering Association*; winter; 9-11.
14. Čekanavičius, V., Murauskas, G. (2001). *Statistika ir jos taikymas*. Vilnius.
15. Daubaras, G. (1994). *Nerimas ir somatinės ligos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

16. Daulenskienė, J., Radzevičienė, L., Ruškus, J. (2002). Ne šeimoje augančių ankstyvojo amžiaus vaikų emocinės raiškos ypatumai. *Specialusis ugdymas*, 1(6), 17-32. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
17. Dell, C. (2000). *Mokinių mikčiojimo šalinimas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
18. Filliozat, I. (1999). *Kas dedasi su manim? Kaip lengviau išgyventi kasdienes emocijas*. Vilnius: Tyto alba.
19. Fraser, M. (1998). *Mikčiojančiųjų saviterapija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
20. Gage, N.L., Berliner, D.C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius: Alma Littera.
21. Garšvienė, A., Ivoškuvienė, R. (2003). Vaikai, turintys kalbėjimo, kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų. *Specialiojo ugdymo pagrindai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
22. Gonestas, E., Strielčiūnas, R. (2003). *Taikomoji statistika*. Vilnius: Lietuvos kūno kultūros akademijos leidykla.
23. Goštautas, A., Makauskienė, V., Pilkauskienė, I. (2002). Mikčiojančiųjų pradinių klasių moksleivių verbalinio mąstymo ypatumai. *Specialusis ugdymas*, 1 (6), 46-53.
24. Gudžinskienė, V. (2001). Mokyklinio nerimastingumo rodikliai ir juos lemiantys veiksniai. *Pedagogika*, 48, 91-99.
25. Guitar, B. (2003). *Stuttering: an integration of contemporary therapies*. Memphis: Stuttering Foundation of America.
26. Guitar, B., Theodore, J., Peters, T. (2003). *Metodų derinimas šalinant mikčiojimą*. Mikčiojančiųjų konsultavimas. Vertimas iš anglų kalbos. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
27. Hayhow, R. (1999). The Bristol Stammering Research project. *In Speaking out 20, 1/2*, 4-5. The British Stammering Association.
28. Hood, S. (1997). *Stuttering foundation of America. Stuttering words*. Third edition.
29. Howell, P. (2000). *Programmed stuttering therapy*. London: Faber.
30. Ivoškuvienė, R. (1999). Mikčiojimas – kompleksinė problema. *Specialusis ugdymas*, 2, 89-93. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
31. Ivoškuvienė, R. (1999). Mikčiojimas – kompleksinė problema. *Specialusis ugdymas*, 2, 89-93.
32. Ivoškuvienė, R. (2000). Vaiko požiūris į savo mikčiojimą. *Specialusis ugdymas*, 3, 63-69.
33. Ivoškuvienė, R. (2003). Mikčiojimas. *Specialiojo ugdymo pagrindai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
34. Ivoškuvienė, R., Makauskienė, V. (2005). Mikčiojimo įveikimas derinant sklandaus kalbėjimo ir modifikavimo sistemas. *Specialusis ugdymas*, 2 (13), 123-129.

35. Ivoškuvienė, R., Makauskienė, V. (2006). Moksleivių, jų tėvų ir pedagogų požiūrio į mikčiojimą kokybinė analizė. *Specialusis ugdymas*, 2 (15), 37-45.
36. Yairi, E. & Ambrose, N. G. (1999). Early childhood stuttering I: Persistency and recovery rates. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 42, 1097-1112.
37. Yaruss, J. (1998). Practical Treatment Strategies for School-Age Children Who Stutter. (žiūrėta 2007 01 10). <http://www.stutteringcenter.org>>.
38. Johnson, W. (1943). Stuttering. Stanford.
39. Kaffemanienė, I., Ivoškutė, J. (2005). Moksleivių, turinčių specialiųjų mokymo(si) poreikių, mokyklinio nerimo poveikis mokymosi motyvacijai. *Specialusis ugdymas*, 2 (13), 55-67.
40. Kardelis, K. (2005). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus.
41. Kehoe, T.D. (1999). Stuttering: science, therapy and practice. New York.
42. Kelly, E.M., Conture, E.G. (1992). Speaking rates, response time latencies, and interrupting behaviours of young stutterers, nonstutterers, and their mothers. *Journal of Speech and Hearing Research*, 35, 1256-1267.
43. Kepalaitė, A. (1982). *Intelektas. Emocijos*. Šiauliai.
44. Kutkienė, L., Mažalskaitė, E. (1996). Vertinimo sistemos įtaka mokinių mokykliniam nerimui ir pasiekimo motyvacijai. *Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: III tarptautinė konferencija*, 152-154. Vilnius.
45. Logan, K.J., Conture, E.G. (1997). Selected temporal, grammatical, and phonological characteristics of conversational utterances produced of children who stutter. *Journal of Speech and Hearing Research*, 40, 107-120.
46. Markovienė, M. (2001). Pradinių klasių moksleivių mokymosi motyvacija, psichologinė savijauta ir mokyklinis nerimastingumas. *Psichologija*, 23, 37-49.
47. Makauskienė, V. (2004). Vaikų, turinčių kalbos sutrikimų, savęs vertinimo ypatumai. *Specialusis ugdymas*, 1 (10), 125-132.
48. Meyers, D., Freeman, F. (1985). Mother and child speech rates as variable in stuttering and disfluency. *Journal of Speech and Hearing Research*, 28, 436-444.
49. Myers, D.G. (2000). *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
50. Nasvytienė, D. (2005). *Vaiko elgesio ir emocinės problemos*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
51. Onslow, M. & Packman, A. (2003). *The Lidcombe programme of early stuttering intervention: a clinicians guide*. Austin: Singular publishing Group.

52. Paden, E., Yari, E. (1996). Phonological characteristics of young children with persistent and recovering stuttering. *Journal of Speech and Hearing Research*, 39, 881-890.
53. Paužienė, E. (2005). Mūsų norai ir jausmai. *Psichologija studentui*. Kaunas: Technologija.
54. Pikūnas, J., Palujanskienė, A. (2000). *Asmenybės vystymasis*. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.
55. Rimvydas, A. (sud.ats.red.). (1993). *Psichologijos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
56. Ruškus, J. (2003). Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo metodologija: modeliai, metodai, kontekstai, pokyčiai, kryptingumas. *J.Ambrukaitis (Sud. ir ats.red.). specialiojo ugdymo pagrindai*, 77-107. Šiauliai.
57. Schneider, P., Sandrieser, P. (2002). *Direkte Therapie bei stotternden Kindern*. Video mit Berleitbuch. Köln: Demosthenes.
58. *Tarptautinė statistinė ligų ir sveikatos problemų klasifikacija* (1992). Dešimtoji redakcija. Ženeva.
59. Van Riper, C. (1992). Stuttering? *Journal of Fluency Disorders*, 17, 81-84.
60. Van Riper, C. (2003). A Clinical Success: Don.Stuttering: successes and failures in therapy. Stuttering Fondation of America.
61. Webster, W.G. (1993). Hurried hands and tangled tongues. In E. Boberg (Ed.), *Neuropsycholog of stuttering*, 73-128.
62. Wright, L. (2004). S- Stuttering problems. Speechmark publishing Ltd.
63. Рогов, Е. И. (2001). *Настольная книга практического психолога*. Москва: Владос пресс, 1, 133-139.

Sandra Radavičienė

**RELATION BETWEEN STUTTERING INTENSITY
AND SCHOOL ANXIETY**

The Master's Degree Thesis

Summary

This research which is presented in master's work had a goal to *analyze theoretically* the assessment of stuttering and stuttering pupils' anxiety factors.

Hypothesis has been interposed, that school anxiety depends on the type of stuttering and its intensity, and that stuttering works against stutterers' school adaptation, causing more anxiety than in the case of fluent speakers.

This research was made using *a questionnaire*. The purpose was to investigate stuttering pupils' school anxiety.

For this purpose, *statistical* (descriptive frequencies, correlation, graphical, chi-square test) *data analysis* was made. 57 stuttering pupils and 81 fluent speaking pupils, 1st – 10th formers, of comprehensive school took part in the research.

The analysis of stutterers' school adaptation process, pupils' school anxiety factors, the type and manner of stuttering and the levels of school anxiety, depending on stuttering intensity, take place in the *empirical* part of the research.

The main conclusions of the empirical research are:

1. Stuttering negatively implies on stutterers' school adaptation process, causing major school anxiety than it does in case of fluent speaking contemporaries.

2. More than half of all stuttering schoolchildren feel significant school anxiety. It enormously comes through the fear of self-expression, fear to answer other people's hopes, fear of being examined.
3. The hypothesis was confirmed, that school anxiety is subject to the type and intensity of stuttering.

Key words: assessment of stuttering, intensity of stuttering, school anxiety, school adaptation.

PRIEDAI